مارکس و مۆدێرنیتە *.. ئەکرەم سەعید

- **خوێندنەوەیەک بۆ بۆچوونی چینایەتی لە پێژەی ڕەشنگێر**

مەحاڵە لە فەلسەفەی مارکسیستی بگەیەن بە بابەتانی لە چوارچێوەی مۆدێرنیتەی ئەوروپیدا؛ چونکە مارکسیزم لە ناخی ئەو وەرچەرخانە گەورانەوە لەدایکبووە کە بزووتنەوەی ڕەشنگێری و شۆڕشی پیشەسازی هەنایانە کایەوە. لەگەڵ ئەوشدا، هەوەستی کارڵ مارکس بەرامبەر بە مۆدێرنیتە تەنها قبوڵکردنکی کوێرانە یان ڕەتکردنەوەیەکی ڕەها نەبوو، بەڵکو خاوەنی ڕوانگەیەکی ڕەخنەیی دیالێکتیکیی بەوەنە بوو. ئەم توێژینەوەیە هەوڵ دەدات لێکۆڵینەوە لەوە بکات کە چۆن مارکس سەیری "سەرهەڵدانی مۆژوویی سەرمایەداری" کردووە، و چۆن ئەو دژایەتییە جەوهەرییانەی هەوڵشاندووەتەوە کە لەناو بەڕەنکانی مۆدێرنیتەی بەرژوازیدا سەبارەت بە ئازادی، یەکسانی و عەقڵانییەت شاردراونەتەوە، بە جۆرێک کە تەوانینکی لە ڕەوتی پێستمۆدێرنیتە و پارێزگارێ نوێیکان جیادکاتەوە؛ یانی مارکس هەردووک دیوی ڕووناک و تاریکی مانگی مۆدێرنیتەی بینییوە.

یەکەم: سەرهەڵدانی سەرمایەداری و گەڵانی مۆژوویی کارێ مارکس دەستواژەی(سەرهەڵدانی مۆژوویی سەرمایەداری)ی بەکاردەهێنا بۆ پرسەی گواستنەوەی مۆژوویی لە کۆمەڵگەی دەربەگایەتییەوە بۆ کۆمەڵگەی سەرمایەداری، کە ئەم پرسیە خێی لە زانستە کۆمەڵایەتییەکاندا بە ناوی (گواستنەوە لە کۆمەڵگەی نەریتییەوە بۆ کۆمەڵگەی هاوچەرخ یان مۆدێرن) ناسراوە. مارکس لە کتێبی "سەرمایە"دا، شیکردنەوەکانی لەسەر لایەنی ئابووریی ئەم پرسیە چەکردەوە، بەڵام هاوەڵکەی فریدریش ئینگڵس لە نووسینکانیدا وەک "(دژە دۆهرینگ)" و "(کۆتایی فەلسەفەی کلاسیکی ئەڵمانی)" لایەنە فکرییەکانی ئەو پرسەی گواستنەوەیەی ڕوون کردەوە. مارکس و ئینگڵس ستایشی بەرزی ڕۆڵی شۆڕشگێڕانە و پێشکەوتنخوازی چینی بەرژوازییان کرد لە سەرجەم مەیدانەکانی ململانێی فکری، ئابووری و سیاسی دژ بە دەسەڵاتی مادی و ڕۆحیی دەربەگەکان، پیاوانی ئایینی

و شاهانە؛ ئەوان سەرهەڵدانی سیستمی سەرمایەداریان – سەرەڕای هەموو ئەو تراجیدیانەی کە لەگەڵ خۆیدا هاوردەی بوون – بە قۆناغێکی مێژوویی باشتر لەوەی پێش خۆی دادەنا. هەروەها پێیان وابوو کە بزووتنەوەی ڕزگاری بە عەقڵانییەت و فەلسەفە لیبراڵییەکەیەوە، شانبەشانی پیشەسازی و دەرئەنجامەکانی لە گۆشەکردنی سەرمایەداریدا، و شانبەشانی فەرەنسا و دەرهاوشتەکانی لە دیموکراسی، مافە مەدەنییەکان و عەلمانییەت، پرسیارکردن لە دەسەڵاتی کڵێسا و مەزنیان پێکهێنا بە لەدایکبوونی کۆمەڵگای مەدەرن (واتە کۆمەڵگای بەرژوازی سەرمایەداری).

دووەم: ئاژاوەی بازاڕ و دژایەتییەکانی عەقڵانییەتی بەرژوازی لایەکی تریەوە، مارکس تێبینی ئەوەی کرد کە ئەم کۆمەڵگە مەدەرنە لە یەکەم ڕۆژی لە دایکبوونییەوە، دژایەتی و کێشمەکێشی ترسناکی لە ناخی خۆیدا هەڵگرتووە لەناو هەر یەکێک لە دیاردە فکری، سیاسی و ئابوورییە نوێیەکانیدا. مارکس لە شیکردنەوەکانیدا لە کتێبی "سەرمایە" پیشانی دەدات کە یاسای ئابووریی سەرمایەداری کە پرسیاری بەرهەمهێنان لەم کۆمەڵگە مەدەرنەدا لەسەری وەستاوە بریتییە لە (یاسای بەرهەمهێنانی زێدەبایی)؛ بەو مانایەی کە دەرئەنجامی پرسیاری بەرهەمهێنانی ئەم سیستەمە، لە لایەکەوە، لە بەرژەوەندیی کڵێکبوونی سامانە بە کەمینەیەکی کۆمەڵگە (واتە بەرژوازی)، و لە لایەکی ترەوە، دابەشتە هەژاری و بێکاری بە زۆرینەی هەرە زۆری ئەندامانی کۆمەڵگە (واتە کرێکاران). لەڕوانگەی مارکس ڕوونی دەکاتەوە کە عەقڵانییەتی سیستم لە کۆمەڵگەی مەدەرندا بەدەست کەمکۆی قورسەوە دەناڵێنێت؛ چونکە ئەوپەڕی ئەوەی کە بەرژوازییەک دەتوانێت بە عەقڵانیانە پلانی بۆ دابنێت، لە سنووری کارگەکەی خۆی تێپەڕناکات، بەڵکو لەسەر ئاستی کۆمەڵگە و جیهان، ئاژاوەی بازاڕ و ناعەقڵانییەتی ئەون کە حوکم دەکەن و زاڵن. ئەمش بە تەواوی دژبەیەکە لەگەڵ ئەو عەقڵانییەتی سیستەمەی کە بیرمەندانی بەرژوازی لە بزووتنەوەی ڕۆشنگەریدا داوایان دەکرد. هەروەها مارکس لە ڕۆگەی شیکردنەوەی بە (یاسای میلی دابەزینی تێکڕای قازانج)، سەلماندی کە سیستمی کۆمەڵگەی مەدەرن ڕووبەڕووی قەیرانی ئابووریی خولیی دەبێتەوە، کە دەبێتە هۆی لەناوچوونی سامانی کۆمەڵگە، و خزانی ژمارەیەکی زۆر لە ئەندامانی چینی کرێکار و بەرژوازی بچووک بۆ ناو

بەکاری و هەژاریی ەها.

سێیەم: وەهمی ئازادی و یەکسانیی ەواەتی لە مێدانی ئازادی و چەمکەکێدا، مارکس ەوونی کردەوە کە ئەم ئازادییە کەمکوەە؛ چونکە لە کەتاییدا واقیعیبوونی پیادەکردنی ئازادی لە کەمەگەی چینایەتی مەدەرندا بەستراوەتەوە بە پگەی تاک و شونی لە دابەشکاریی چینایەتیدا، بە جۆرێک کە پیادەکردنی ئازادیی ەاستەقینە بەندە بەوەی کە تاک چەندە خاوەنی سامانە. بە نموونە: ئگەر بتەوەت بچیتە ناو چێشتخانەیەک، یان گشت بکەیت بە شونێک بە حەوانەوە، ئەوا یاسای ئازادی لە کەمەگەی مەدەرندا نییە کە ەگەت پێدەدات یان ەگریت لەدەکات یان هەبژاردنەکانت دیاری دەکات، بەکو بەی ئەو پارەیەی کە هەتە و توانای دارایی خت بە دانی تێچووەکان، ئەوانەن کە هەبژاردنە واقیعییەکانت دیاری دەکەن. هەمان شت بەسەر یەکسانیشدا جێبەجێ دەبەت؛ کاتێک هاوەاتیان تەنها لە شەوازی یاساییدا یان لەبەردەم یاسادا یەکسانن، ئەم یەکسانییە ەواەتییە (شکییە) بەهای ەاستەقینەی خۆی لەدەست دەدات کاتێک هاوەاتیان لە ەووی ئابووریەوە نایەکسان بن. ەێک وەک ئەو یاسا بەناوبانگەی کە دەەت:(خەوتن لەژێر پردەکاندا قەدەغەیە بە هەر تاکێک، چ دەوەەمند بت یان هەژار **)؛ بەڵام کە لە واقیعدا ناچارە لەژێر پردەکاندا بخەوەت لە هەژار و لانەوازان زیاتر؟. بەم شێوەیە هەموو یاساکانی کەمەگەی مەدەرن دژ بەوانە جێبەجێ دەکرێن کە خاوەنی هیچ نین، یان کەمترین شتیان هەیە، و لەبەر ئەوە یەکسانی نێوان هاوەاتیان دەبەتە یەکسانییەکی ەواەتی نێک کرداری و واقیعی.

چوارەم: تێپەاندن نێک لە نەوبردن (ەخنەی مارکس لە مەدەرنیتە) بە سەرنجدان لەمە، ەخنەی مارکس بە مەدەرنیتە و ەشنگەری ەخنەیەکی چینایەتییە لە ەوانگەی سۆسیالیستیی کرێکارییەوە؛ لە لایەکەوە دەبینین چەندە وێک هەنگاوێکی پشکەوتنخواز بەرەو پشەوە لە مەژووی مرۆقایەتیدا دەنرخنەت، بە هەمان ئەندازەش ەخنەی لەدەگرەت و خەبات دەکات لەپناو تێپەاندنی و گشەپدان و بەرزکردنەوەی لە کەمەگە و سیستمێکی نوەدا.لەرەدا ەوانگەی مارکس لە ەوتە فەلسەفییەکانی تر جیا دەبەتەوە: مارکس داوای "تێپەاندنی" مەدەرنیتە دەکات نێک "لە نەوبردنی" و کەوتنە ناو

پووچگەرایی (عەدەمیەت) و ئاژاوە، وەک ئاوەژوی لەو بۆچوونەدا هەیە کە لایەنگرانی فیلاسوفانی پۆستمۆدێرنەوە وەک (نیچە و هایدیگەر). بۆچوونەکانی مارکس بۆچوونێک نییە بە تەواوکاری لەگەڵ مانەوە لە سنووری مۆدێرنیتەدا وەک ئاوەژوی یەرگن هابەرماس باوەڕی پێیەتی. هەروەها بۆچوون و تێگەیشتنی هەڵگری و مۆدێرنیتە نییە بە پاشکۆ بردو پێش-مۆدێرنیتە (گەڕانەوە بۆ کۆمەڵگای نەریتی یان کۆنپارێز) وەک ئاوەژوی لیۆ شتراوس و پارێزگارە نوێیەکان دەیانەوێت.
کۆتایی و دەرئەنجامەکان: لە کۆتایی ئەم کورتە وتارەدا دەگەینە ئاو دەرئەنجامەی کە بۆچوونی مارکس بە مۆدێرنیتە نوێنەرایەتی تێزێکی بوونی دەکات کە لە دووانەی قبووڵکردنی بۆچوونەکان یان تێکردنی پووچگەرایی تەدەپڕۆت؛ دەکرێت گرنگترین دەرئەنجامەکانی ئەم بۆچوونە لەم خاڵانەی خوارەوەدا کورت بکرێنەوە:

- دیالێکتیکی پشکۆتن و چۆوساندنەوە: سەرمایەداری هەنگاوێکی مێژوویی پشکۆتنخواز بوو کە کۆتوبەندکانی دەربەگایەتی تێکشکاند، بەڵام لە هەمان کاتدا مەرجی نوێی بۆ چۆوساندنەوە و ڕشتنی خوێن هێنایە کایەوە.
- واڵێتیبوونی بنەما لیبراڵییەکان: عەقڵانییەت، ئازادی و یەکسانی لە کۆمەڵگای مۆدێرندا تەنها بنەمای "واڵێتی" و یاسایین، و بە دەستوورستان و سنووردار دەمێننەوە مەگەر ئاوەژوی یەکسانی ئابووریی ڕاستەقینە بتە دی و دژایەتییە چینایەتییەکان چارسەر بکرێن.
- "تێپەڕاندن"((Aufhebung)): چارسەری مارکسیستی بۆ قەیرانی پەکهاتەیی مۆدێرنیتە لە تێکدانی دەستکۆتکانیدا نییە وەک ئاوەژوی پۆستمۆدێرنیتە دەیکات، نە لە پاشکشەکردن بردو ڕابردوو (وەک ئاوەژوی پارێزگارە نوێیەکان دەیانەوێت)، بەڵکو لە تێپەڕاندنیایەتی؛ واتە لە پاڵنانی ئەم دەستکۆتانەیە بردو ئاوپەڕی خۆی و ڕزگارکردنیان لە چوارچێوەی سەرمایەداریەکان لە ڕێگای گواستنەوە بۆ کۆمەڵگای سۆسیالیستی.

پەراوێز:

- ئەم وتارە وەرگێڕانی بەشی یەکەمی وتارێکمە (مارکس و

الحداثة .. ملاحظات من دفاتر اليومية ١- أكرم سعيد)، کە لە بەرواری ٢٠١٢ / ٧ / ١٥ بە زمانی عەرەبی لە ماڵپەڕی (الحوار المتمدن) بڵاوکراوەتەوە.
** خاوەنی ئەم وتە بەناوبانگە ئەدیب و ڕۆمانووسی فەرەنسی (ئاناتۆل فرانس Anatole France)ە. ئەم وتە تائێستاش و قووڵ لە بیشی حەوتەمی ڕۆمانە بەناوبانگەکەیدا بە ناوی "نەرگسی سوور Le Lys Rouge" هاتووە کە لە ساڵی ١٨٩٤دا بڵاوکراوەتەوە، و دەقی تەواوتیەکەی بەم شێوەیە:"یاساکان، لە یەکسانیی شکۆدارەکەیاندا، هێگری لە دەوڵەمەند و هەژار دەکەن بە یەک شێوە: لە خەوتن لێژەر پردەکاندا، سوالکردن لە شەقامەکاندا، و دزینی نان".

هۆشاندنەوەی هەستەو دروستکردنی نەتەوە.. نووسینی: عەتا قەرەداخی

ڕەنگە دیمەنێکی نائاسایی بێت کاتێک دەبیستین یان دەبینین پارتێکی سیاسی یان هێزێک کە خەڵکی وەک هێزی نەتەوەیەکی بندەست نمایش دەکرد، بە بەدستهێنانی یاسایانەی لایەنی کەمی داواکارییە نەتەوەییەکانی بەیاری خەڵکەوە بڵاندنەوە بدات. هەستەکە کە لە دەخی لاوازی دەوڵەتی سوریادا پڕەی ساندو بەڵێنەوبڕێتی خەساری لێو بڕشایی‌یەدا دامەزراند، کە دەوڵەتی داگیرکەری ناوخۆیی سوریا لەبەر بەتوانایی پاشکۆی لێکردو چێیکرد. لێو دەخەدا کە هەستەکە وەکو هێزی یەکەمی کوردی یان نەیاری دەوڵەت خەی دەنواند، ئامادەنەبوو هاوپەیمانی یان یەکەتی و یەکبوون یان هەر هیچ نەبێت بڕیەک لەگەڵ هێزە کوردییەکانی تری ڕۆژاوادا پێکبهێنێت. لەکاتێکدا ئەم لێوانی تر بەهێزتر بوو، لە هەر هاوپەیمانی و بڕیەکدا هەرخەی دەبووە هێزی یەکەم. هەکاری ئەوەش زیاتر لە دڕەوەی دەسەڵات و ئیرادەی هەستەبوو، چونکە لە راستیدا هەستەبە وەک لقێکی پەکەکە وابوو، دیارە لایەنەکانی تری کوردی سوریا کە زیاتر لە قەستەدا کەبووبوونەوە وەک

لقکی پارتی دیموکراتی کوردستانی-عێراق وابووون. ناکۆکی و دژایەتیکردنی یەکتری پەکەکەو پارتی لەسەر پێگەی باکورو رۆژئاوا لە نێو لایەنگانی رۆژئاوادا رەنگی دایەوە وەناکرایەوە. ئەمە بەجگە لەوەی کە هەسەدەش وەک پەکەکە بەرنامەی ئایندەی بە کوردستان نە سەربەخۆیی و نە جیاکردنەوەی کورد بوو وەک ئیتنیکێکی جیاواز، بەڵکو هەسەدە خۆی سەرباری ئەوەی کە هێزی سەرەکی لە پێکهاتنیدا کوردی رۆژئاوا بوو، بەڵام خۆی وەک کۆکەرەوەی هێزە دیموکراتەکانی سوریا نمایش دەکردو ئامانجی خۆباتی هاوبەش و رێکردن بوو بەرەو پێکهێنانی کۆمەڵگای دیموکراتیک و فیدراسیۆنی دیموکراتیکی گەل کە مەبەست دیموکراتی و پیکەوەژیانی ئیتنیک و نەتەوە جیاوازەکان بوو لە سوریادا.

ئێستا بەیاری خەڵکەوشاندنەوەی پەکەکە هاوتەریبە لەگەڵ ئەوەی تورکیا پێی دەڵێت کۆتاییهێنان بە تیرۆر لە تورکیاو ئاپۆو پەکەکەو دەم پارتی پێی دەڵێن پرسەی ئاشتی، کە لە راستیدا جۆرێکە لە خەڵەتاندستکردن لەبەرمبەر سفر مافی نەتەوەیی کورددا. بەڵام ئایا ئەم خەڵکەوشاندنەوەیەی هەسەدە لە لایەک پێویستە بە کورد وەک گروپێکی ئیتنیکی پەراوێزخراو و کەمینەی ناوخۆیی لە سوریادا چی دەگەیەنێت؟ ئەی ئایا پێویستە بە گروپ یان نەتەوەی عەرەب وەک گروپی ناوەندو خاوەن دەوڵەت و خاوەن هێزو هێزموون کە لە پێگەی کەمینالیستی ناوخۆییدایە چی دەگەیەنێت؟

ئاشکرایە کە کورد لە مێژوویەکی کۆنەوە لە ناوچەکانی جزیرەو عەفرین و کوبانێ و چەند شوێنێکی تری ئەو جوگرافیایەی کە ئێستا ناوی سوریایە، بوونی هەبووەو بوونی لەوە دەکەوێتە پێش هاتنی عەرەب مسوڵمانکانەوە کە پێش پرسەی فەتح بوونیان تەنها لە نیمچە دوورگەی عەرەبیدا بوو. سەرچاوەکانی مێژوویی ئیسلامی و بوونی چەندین قسەاو شوێنەواری کوردی لە شام بوونی دێرینەی کورد لەوە دەسەلمینن. بەڵام راستیەکیش هەیە ئەویە کە کورد لەو بەشی نیشتیمانەکەیدا هاوشانی بەشەکانی تر پێکهاتەی دواکەوتووی خەڵایەتی بووە، کە دابەشبووە لە نێوان ژیانی شوانکارێی کۆچەری و ژیانی نیشتەجێی کشتوکاڵیداو پەرەسەندنەکی ئاسایی ئەوتەی نەبووەو لە قۆناغەکانی مێژووی خۆیدا پەدەچێت وەکو ئیتنیک و کۆمەڵگا ئاساییەکان گۆشەی نەکردبێت، هەربۆیە بە درێژایی مێژووی بوونی لە دەرکەوتنی ئیتنەسی کوردیەوە لە پەراوێزی مێژوودا بووەو هەمیشە بەکارهێنراو بووەو هەرگیز نەبووەتە بکەری سەر جوگرافیای خۆی. بەڵام دیارە ئەم دۆخی کە ئێستا رۆژئاوای پێدا تێدەپەڕێت بەرهەمی

تەنها ئەو چەند سالە نیە کە هەستدەی تێدا دەرکەوتووە و دەستاتی ناوخۆیی هەبووە و ئەستاش خەی هەندەوشێنێتەوە، بەڵکو بە لایەنی کەمەوە، ئەو دەخە پەیوەندی بە مێژووی سەدیەک زیاتری رابردووەوە هەیە، واتە بەشێک لەهەکارەکانی ئەم دەخەی ئەستا دەگێڕێتەوە بۆ رێکەوتنی سایکس پیکەی ساڵی ١٩١٦.

لە رێکەوتننامەی سایکس-پیکەدا کە لە نێوان بەریتانیا و فەرەنسادا بۆ ئاگاداری روسیای قەیسەری بەسترا، تێیدا بەیاردرا، پاشماوەی دەوڵەتی عوسمانی لە رێژەیەکی ناوەڕاست، لە نێوان بەریتانیا و فەرەنسادا دابەشبکرێت. کوردستانی عوسمانی بەر ئەو دابەشکردنە کەوت و سەرئەنجامیش دابەشکرا بەسەر سێ دەوڵەتدا. بەشێک کەوتە سنووری ئەو دەوڵەتەی بەناوی سوریاوە دروستکراو لەو دابەشکردنەشدا سوریا بەر فەرەنسا کەوت. دوای ئەوەی سوپای فەرەنسا لە نیسانی ١٩٢٠دا شاری دیمەسقی داگیرکرد، راستەوخۆ هەموو سوریا کەوتە ژێر دەسەڵاتی فەرەنساوە و هەر لەو کاتەش بەدواوە سوریا خرایە ژێر سایەی ئینتیدابی فەرەنسیەوە. فەرەنسیەکان بینیان پێکهاتەی دانیشتوانی سوریا فرە ئیتنیکی و فرە ئایینی و فرە مەزهەبیە، بۆیە دەبوو سیاسەتێک بگاربهێنن کە بۆ ئاسانی ئەو هەموو جیاوازیە رکەف بکەن. بۆ ئەو مەبەستەش دەکرا دەوڵەتێکی دیموکراتی لە سوریادا دروست بکەن و لەسەر بنەمای چەمکی هاوواتیبوون و یەکسانی هەموان لە ئەرک و مافداو بە پاراستنی تایبەتمەندیە ئیتنیکی و ئایینی و مەزهەبیەکان بنیاد بنرێت، کە ئەوەش مانای پارێزگاریکردنە لە ناسنامە ناوخۆییەکان و لە پشتی ئەوەشەوە لەسەر بنەمای جوگرافیا نەک ئیتنیک نەتەوە-گەلی سوریا پێکبهێنرێت، بەجۆرێک کە هەموان بکاتە خاوەنی یەک ناسنامە کە ناسنامەی سوریایی. بەڵام فەرەنسیەکان ئەمەیان نەکرد، بەڵکو رێگای دووەمیان هەڵبژارد کە هەمان بیرکەی پەرتکەو زاڵبەی ئیمپریالیزم بوو. ئەمان هاتن سوریایان دابەشکرد بە چوار دەوڵەتچکەی ناوچەیی و ئیتنیکی و مەزهەبی وەک دەوڵەتچکەی دیمەشق، دەوڵەتچکەی حەڵەب، دەوڵەتچکەی عەلەویەکان و دەوڵەتچکەی چیای دروز. لێرەدا کە سیری نەخشەی دابەشکردنی سوریا لە رووی بەڕێوەبردنەوە دەکەین، کە دروستکراوی فەرەنسا بوو، نە کوردو نە مەسیحی و نە ئەرمەن کە چەند پێکهاتەیەکی جیاواز بوون هیچیان نەبوونە خاوەنی دامەزراوەی بەڕێوەبردن.

ئاشکرایە بە پێچەوانەی زۆربەی ناوچەکانی نیشتیمانی عەرەبیەوە، هەستی نەتەوایەتی لای دەستەبژێری خوێندەواری عەرەبی لە سوریادا بە

تایبەتی لە شارەکانی دیمەشق و حەلەب لە کۆتایی سەدەی نۆزدەو پێش جەنگی یەکەمدا دەرکەوتبوو. لە دوای ئەوەی سوریا کەوتە ژێر سایەی ئینتیدابی فەرەنسیەوە، ئەو هەستە زیاتر پەرەی سەندو دەستبژێری ناسیونالیست بەرەو پێکهاتن دەچوو، بەجۆرێک لە ماوەی ئینتیدابدا (١٩٢٠-١٩٤٦) بە ئاشکرا دژایەتی سیاسەتی فەرەنسای دەکرد، بەجۆرێک لە سەرەتای سالانی سیەکاندا گەیشتە ئاستی بەرەنگاربوونەوەو لە رووداوستانی داگیرکاری فەرەنسی. پارتی نەتەوەیی کۆمەڵایەتی سوریا کە ئینتوان سەعادە لە سەرەتای سیەکاندا دایمەزراند رابەرایەتی رزگارکردنی سوریای دەکرد لە دەستی داگیرکاری فەرەنسی. لەبەرامبەر فشاری ناسیونالیستە عەرەبەکانی سوریادا، فەرەنسیەکان هەر لە سەرەتاوە هەزی جەراوجەریان لە کوردو مەسیحی و دروزو ئەرمەن دروست دەکرد. هەروەها فەرەنسا بە ئەوەی بوار بە ناسیونالیستە عەرەبەکان نەدات یەکبگرن، بەردەوام بەربەستی لەبەردەم پەرەسەندن و سەقامگیریدا دادەنا. بە ئەو مەبەستەش لە جیاتی دروستکردنی سیستەمێکی دەوڵەتی کە نوێنەرایەتی هەموو پێکهاتە جیاوازەکان بکات زیاتر هەوێدەدا ناکۆکیە ناوخۆییەکان بڕەوپێبدات و بە پاڵپشتکردنی سادەو ناکاریگەری ئەوانی تر، زیاتر هەستی ناسیونالیستانەی عەرەبەکان بەرامبەر بە سەرجەم پێکهاتەکانی تر بجوڵێنێت و لەبەرامبەر عەرەبی سوریادا وەک نەیار وێنایان بکات. فەرەنسا تەنانەت بواری ماندوو پێدانی مافی نیشتەجێبوونی بەو کوردانە دا کە لە دوای شکستی راپەڕینەکەی شێخ سەعیدی پیران (١٩٢٥) و هەروەها لە دوای ئەویش لە دوای شکستی راپەڕینی ئارارات لە ترسی ستەم و کوشت و بڕی ئەتاتورک هەڵهاتبوون. گومان دەکرێت مەبەستی فەرەنسا لەو کارەی یارمەتیدانی کوردەکان بووبێت بەڵکو زیاتر بۆ فشاردانان بوو لەسەر ناسیونالیستە عەرەبەکان و دروستکردنی پشۆیی زیاتر. دوای تەوابوونی ئینتیداب ئەم کارەی فەرەنسا، بووە پاساو بۆ ناسیونالیستە عەرەبەکان کە بڵێن کورد لە سوریادا بوونی نیەو ئەوانەی خۆیان بە کورد دەزانن ئەوانەن کە لە دەرەوەی سنوورەکان بۆ تایبەتی لە باکورو باشوری کوردستانەوە هاتوونەتە سەر خاکی سوریا. ئەوەش بووە پاساو بۆ ئەوەی لە سەرژمێری ساڵی ١٩٦٢دا سەدو بیست هەزار کورد لە مافی بەدەستهێنانی ناسنامەی سوری بێبەشکران.

هەرچەندە لە ساتەوەختی ئینتیدابدا دەستبژێری ناسیونالیستی عەرەبی سوریا خواستی سەربەخۆیی وڵات و پێکهێنانی دەوڵەتی نەتەوەیی عەرەبی سوری هەبوو، بەجۆرێک کە دەوڵەتێکی عەرەبی و خاوەن ناسنامەی عەرەبی بێت و گەلی سوریاش بشۆوێک پێکبێت کە

چەقی پەکهاتنی ئیتنیکی عەرەبی بێت و ئەو نەتەوەی کە دەوڵەتی سوریا دروستی دەکات نەتەوەی عەرەب بێت، واتە یەک ناسنامەی هەبێت کە ناسنامەی عەرەبیە، بەڵام ئەو خوونەی ناسیونالیزمی عەرەبی سوری نەهاتدی هەتا کەتاییهاتنی ئینتیداب لە ساڵی ١٩٤٦دا. کەواتە ئەو هەنگاوانە چی بوون کە دەوڵەتی سوریا لە دوای سەربەخۆیی وەک دەوڵەتی نەتەوەیی عەرەبی بە ئەو مەبەستە لەبەری گرتن؟

پێشتر باسی ئەوەمان کرد کە فەڕەنسیەکان سوریایان دابەشکرد بە چەند ناوچەیەکی بەڕێوەبردن لەسەر بنەمای ئیتنیکی و ئایینی و مەزهەبی. لە دوای ئینتیداب دەوڵەت ئەو ناوچە ئیداریانەی لە شێوەی دەوڵەتچکەدا بوون هەڵوەشاندەوە و یەک سیستەمی بەڕێوەبردنی ناوەندی دروستکرد کە هەموو وڵاتی کرد بە یەکەیەکی ئیداری لەژێر ناوی دەوڵەتی عەرەبی سوریادا. لە ساڵی ١٩٥٠دا دەستووری سوریا دانرا، کە لە ناوەڕۆکدا دەستورێکی دیمۆمراتی بوو، باسی چەمکی هاووڵاتیبوون و نەبوونی جیاکاری ئیتنیکی و ئایینی و مەزهەبی و کەمایەتی دەکردو پەداگری لەسەر یەکسانی لە ماف و ئەرکدا دەکرد. بەڵام دیارە لە جێبەجێکردندا شتیکی تر بوو. هەروەها دەوڵەتی سوریا لە دوای ئینتیداب رەتیکردەوە پەست و پێگەکانی دەوڵەت لەسەر بنەمای ئیتنیکی و ئایینی و مەزهەبی دابەشبکرێن، بەڵکو پەداگری لەسەر ئەوە دەکرد کە هەموو ئەوانەی لەسەر خاکی سوریا دەژین سوریایین و خاوەنی ناسنامەی سوریایین و بە پێی تواناو لیهاتوویی ئەرک و مافیان هەیە. هەروەها ئەو هەڵە ناوچەییانەی کە فەرەنسیەکان بە پێکهاتە و خەڵکانیان دروستکردبوو، دەوڵەتی نوێ هەڵیوەشاندەوە و سوپایەکی دروستکرد بە ناوی سوپای عەرەبی سوری و پێویستی نەدەکردن بەو سوپایەوە ئیلزامی بوو، هیچ کەسێکی سوریای نەدەبەخشی. خاڵێک کە دەوڵەت و دەستبژێری ناسیونالیستی سووری پەداگریان لەسەر دەکردو کردیان بە بنەمای هاووڵاتیبوون و بەدەستهێنانی ناسنامەی سوریایی " بیری عەرەبی " بوو واتە بە چەقکردنی ئیتنیکی عەرەبی و باوەڕبوون بەو ئیتنیکەو دانان بەوەدا کە سوریا وڵاتێکی عەرەبیەو هەرکەس لەسەر خاکەکەی بژی عەرەبەو بەجگە لە ناسنامەی عەرەبی، سوریا هیچ ناسنامەیەکی تری نیەو ئەوەی لەسەر خاکی سوریا، دەبێتە خاوەنی ناسنامە عەرەبە. ئەمەش چوارچێوەی ئەو تیرییە بوو کە بیری ناسیونالیستی عەرەبی سوریاو دەوڵەتی نەتەوەیی سوریای دوای سەربەخۆیی لەسەر بنیادنرابوو. هەر ئەم تێروانینەش بنەمابوو بە دروستکردنی نەتەوەیان گەلی عەرەبی سوریا. هەروەک بە فەرمیش ناوی دەوڵەتەکە کرا بە " کەماری عەرەبی سوریا".

هەروەها دەوڵەت لە بواری پەروەردەدا، هەموو ئاو قوتابخانەی هەوشاندەوە کە پێویستبوون بە پەروەردەی جیاوازی پێکهاتە ئیتنیکی و ئایینی و مەزهەبیە جیاوازەکانەوە، کە لە سەروختی ئینتیدابدا فەرانسا پشتگیری دەکردن و بە زمانی تایبەتی خۆیشیان دەیانخوێند. لەبری ئەوە دەوڵەت یەک سیستەمی پەروەردەی یەکگرتووی بە هەموو وڵات دانا و خوێندن تەنها بە زمانی عەرەبی بوو، کە زمانی فەرمی دەوڵەت بوو، هیچ زمانێکی تر مافی بەکارهێنانی گشتی نەبوو. مەبەستی دەوڵەت لە خوێندن تەنها بە زمانی عەرەبی و خوێندنی مێژووی عەرەب و ئیسلام بە ئەوە بوو کە لە رێگای پەروەردەوە بیرکردنەوەی عەرەبیانە لە کۆستی کەمایەتی هەموو پێکهاتەکانی سوریادا بچەسپێنن کە دەوڵەت بە پێی دەگوت گەلی عەرەبی سوریا. مەبەستی دەوڵەت ئەوە بوو کە خوێندن بە عەرەبی واتای بیرکردنەوەیە بە عەرەبی، ئەوەش گەوهەری پێکهێنانی ناسنامەی عەرەبی تاکەکەس و کەمەگایش بوو لە سوریادا. بگومان لە دەستووری سالی ١٩٥٠دا ئەوە جێگیرکرابوو کە: کە گەلی سوریا بەشێکە لە نەتەوەی عەرەب". ئەم بۆچوونەش رێگاخۆشکەر بوو بۆ ئەوەی سوریا لەگەڵ میسر لە سالی ١٩٥٨ کەماری عەرەبی یەکگرتوو پێکبهێنێت. دیارە ئەگەر ئەو کەمارە بەردەوامبووایە تواندنەوەی ئیتنیکی کوردی زۆر ئاسانتر دەبوو، چونکە لە رووی ژمارەوە کورد ئامادەبوونێکی ئەوتۆی نەدەبوو. دوای هەوشاندنەوەی کەمار، ئەفسەرانی ناسیونالیستی سوریاو دەسەڵاتی دەوڵەتی سوریا بەرامبەر بە پروپاگەندەکانی ناسریەکان کە گوایە سوریەکان ناپاکی لە چەمکی عروبە دەکەن، هەندەی تر سوریەکان لەسەر چەمکی عروبە تووندبوون. بەجۆرێک ئەگەر جومگەی زۆر لاوازیش تا ئەوکاتە مابووبێت بە کورد کە گوزارشتی کوردبوونی خۆیی لێوە کردبێت، ئەوا دوای هەوشاندنەوەی کەماری یەکگرتوو ئەوش نەما.

لە ساڵی ١٩٦٢، دەوڵەت سەرژمێری کرد لە جزیرەو دوو هەڵبژاردە بە خێرێک هەبوو کە مەبەست کوردەکان بوو، یان خۆیان بە عەرەب تۆمار دەکەن یان ناسنامەیان پێنادرێت. لەم سەرژمێریەدا ١٢٠ هەزار کورد ئامادەنەبوون بە عەرەب خۆیان تۆمار بکەن، لەبەرئەوە ناسنامەیان پێندراو بە ناسنامەی سووری مانەوەو تا ساڵی ٢٠١١ ژمارەیان گەیشتبووە سەروو ٣٠٠هەزار کورد کە بە ناسنامە ماباوونەوە(کریم الاتاسی، سوریا قوە الفکرە المشروع الوطنی والهندسات الدستوریە، ص ٢٤٥). لە مانگی ئازاری ساڵی ١٩٦٣دا، پارتی بەعس وەک رابەری ناسیونالیستی عەرەبی لە سوریا دەسەڵاتی گرتە دەست و دوای ساڵێک دەستووری کاتی کەماری سوریای دانا و زیاتر بەرگی عروبەی کرد بە

بڕی سوریادا، بەجۆرێک کە ناسیونالیزمی عەرەبی سوریا گەیشتە لوتکەی شۆڤێنیزم و ڕەگەزپەرستی. لە مادەی یەکەمی ئەو دەستوورەدا هاتووە: وڵاتی سوریای عەرەبی کۆمارێکی دیموکراتی میللی سۆشیالیستی خاوەن سەروەرێ و بەشێکە لە نیشتمانی عەرەبی..گەل لە سوریادا بەشێکە لە نەتەوەی عەرەب و بەوای بە یەکێتیی عەرەبی هەیە و لە پێناوی بەدیهێنانی ئەو یەکێتیەدا خەبات دەکات". بەگومان ئەوەی دەبینرێت هەر لە سەرەتای دروستبوونی دەوڵەتی نوێی سوریاوە بە هەموو شێوەیەک نکۆڵی ئەوە کراوە کە بەجگە لە عەرەب دان بە بوونی هەر پێکهاتەیەکی تری ئیتنیکی یان ئایینی لە سوریادا بنرێت. دەوڵەتی سوریا بە تایبەتی لە دوای ساڵی ١٩٤٦، کە کۆتاییهاتنی ئینتیدابی فەرەنسی بوو، هەوێداوە لە ڕەگەی جەراوجەڕەوە ئیتنیکی کوردی لەو وەڵاتەدا بتوێنێتەوە و لەناوی ببات و لە ڕەگەی بە عەرەبکردنی کوردو هەموو ئەوانی ترەوە نەتەوەی سوریا پێکبهێنێت کە ناسنامەکەی عەرەبیەو جێگای غەیری عەرەبی تێدا نابێتەوە. ئەم سیاسەتە هەتا هەڵهاتنی بەشار ئەسەد لە ٨ی کانوونی یەکەمی ساڵی ٢٠٢٤دا بەردەوامبووە.
ئایا لە دوای ڕوخاندنی دەوڵەتی ناسیونالیستی شۆڤێنی عیلمانی بەعسی سوریا و هاتنی ئەحمەد شەرع کە تیرۆریستێکی داعشی ئیسلامی بوو، پاشان سیاسەتی بە ئیتیکی ئەمەریکا لە پێناوی بەرژەوەندی خۆیاندا هەنایان و قات و بێنباخیان لەبەرکردو کردیان بە سەرکەی سوریا، دەخی سیاسی سوریا چ گۆڕانکارییەکی بەسەردا هاتووە؟

بەگومان ناکرێت هەڵوەشاندنەوەی هەسەدو ڕازیبوونی مەزڵوم عەبدی و ئیلهام ئەحمەد بە وەرگرتنی پێستی کارتۆنی لە حکومەتی سوریاداو فەرامۆشکردنی مافە نەتەوەییەکانی کوردی ڕۆژئاوا، لە دەرەوەی تەروانینی ئەمەریکاو ڕۆژئاواو تورکیا بە ناسنامەی دەوڵەت و پێکهێنانی نەتەوەی سوریا سەیر بکرێت. بەگومان لە ڕۆژئاوا لە سەردەمی ڕۆشنگەرییەوە ئاراستەیەک هەیە کە لە دوای جەنگی یەکەمەوە زیاتر بەرەو بادەستی دەچێت ئەویش داوای پێکهێنانی نەتەوە- گەل دەکات لەسەر بنەمای سیاسی یاسایی هاوبەش بە پشتگوێخستنی جیاوازی ئیتنیکی کە بە ئاراستەی ناسیونالیزمی مەدەنی یان ناسیونالیزمی لیبریالی دەناسرێت، کە بەوای وایە نەتەوە بریتیە لە کۆمەڵگای هاووڵاتیانی یەکسان لە ئەرک و مافدا، واتە یەکسان لەبەرامبەر یاساداو ئەوەی کیان دەکاتەوە پێوەستبوون و ولائە بە دامەزراوە سیاسی و دەستووریەکان، نەک پێوەستبوون و ئینتیماو وابەستەیی بە بنەمای ئیتنیکی و زمان و کەلتووری جیاواز. جێن لەک پێیوابوو ڕەوایەتی دەوڵەت لە ڕازیبوونی خەڵکەکەی و پارێزگاریکردن لە مافە

سروشتیەکانیانەوە دەت و ئینتیما بە کۆمەڵگای سیاسی هەبژاردنەکی خەیی خەڵسکە کە پشت بە دەستبەرکردنی مافەکان دەبەستێت نەک بە پەیوەندی و رایەڵەی خوێن و ئیتنیک. هەروەک جان جاک ڕۆسۆ بروای وابوو هاووڵاتیبوون بنەمای سەرەکی نەوان ئەندامانی کۆمەڵگایەکی پەیوەستبوونی ئیتنیکی. ئێرنست رێنان گفتوگۆی ئاوەی کرد کە نەتەوە لەسەر بنەمای ئیتنیکی و زمان و ئایین و بەرژەوەندی ئابووری پێکنایەت، بەڵکو وا باسی نەتەوە دەکات کە ڕاپرسییەکی ڕۆژانەیە کە ئەندامان تێیدا گوزارشت لە ئارەزووی هوشیارانەی خەیان بە پێکەوە ژیان و بنیادنانی داهاتووی هاوبەشیان دەکەن. هەروەک تۆژەرانی نوێی بواری ناسیونالیزم لە دوای جەنگی یەکەمی جیهانیەوە زیاتر پێداگری لەسەر دروستبوونی نەتەوە وەک بەرهەمی پێکهاتنی دەوڵەت دەکەنەوە کە بریتیە لە هەوەشاندنەوەی نەتەوە لە سەر بنەمای ئیتنیک و لەبری ئاوە پێکهاتنی نەتەوەی نوێ وەک پێکهاتەو قەوارەی سیاسی و کۆمەڵایەتی کە پێکهاتنی لە ڕێگای دامەزراوەی دەوڵەتەوە دەبەت، واتە دەوڵەت نەتەوە دروست دەکات نەک ئیتنیکی هاوبەش و زمان و مێژوو کەلتورو ئایین و شارستانیتی هاوبەش. ئیرنست گیلنەر پێیوایە کە نەتەوەی هاوچەرخ بەرهەمی پێداویستی سەردەمی پیشەسازی و پەروەردەی دەستجەمێ کە دەوڵەت بەڕێوەی دەبات بەمەبەستی لەدایکبوونی کەلتوورێکی هاوبەشی ئاوەتە کە تێیدا ئینتیمای ئیتنیکی و خەڵایەتی و ناوچەیی تەسک دەتوێتەوە. بیندیکت ئەندرسەن سەبارەت بە پێکهاتنی نەتەوە یان گەل کتێبێکی بەناونیشانی" کۆمەڵگە خەیاڵیەکان" نووسیووە و تێیدا وا پێناسەی نەتەوە دەکات کە بریتیە لە " کۆمەڵگەیکی سیاسی خەیاڵکراو و دیاریکراو کە سەروەری هەیە"، هەروەها پێیوایە چاپەمەنی و هەکارکانی ڕاگەیاندن ئاوە پەیوەستبوونە خەیاڵیکراوە لە نەوان ئاوانەی بەیەکتر نامەن دروست دەکەن، بەجۆرێک جیاوازی و دابەشکاری ئیتنیکی و ڕەگوەیشەو زمان تەدەپەڕنن و یەکەیەکی یەکگرتووە دروست دەکەن کە نەتەوەیەو باشترین نموونەی لەمجۆرەش نەتەوەی ئەمریکایە. هەروەها هابرماس بەوای بە " نیشتیمانی دەستووریی" هەیەو پێیوایە ناسنامەی نیشتیمانی لە کۆمەڵگا هاوچەرخ و فرە کەلتوریەکاندا نابەت پشت بە بنەماو بەهای ئیتنیکی هاوبەش ببەستێت، بەڵکو پێویستە پشت بە ئینتیماو وابەستبوون بە بنەماو بەها سیاسی و دیموکراتیەکان ببەستێت کە دەستوور چوارچێویان بە دەکەشێت. هەروەک هانز کۆهین کە ناسیونالیزمی پڵەنکرد بە ناسیونالیزمی ئیتنیکی کە پشت بە پەیوەندی ڕەچەڵەک و خوێن دەبەستێت و ناسیونالیزمی مەدەنی کە پشت بە هاووڵاتیبوون و خاک و هەبژاردەی سیاسی هوشیارانە دەبەستێت، ئاو لایەنگری ناسیونالیزمی مەدەنی و نموونەی نەتەوەی مەدەنی بوو

نەک ئیتنیکی.

بەگومان ئەمریکا کە ئێستا سیاسەتی دنیا بەرەودەبات، تەوانینی بە پێکهێنانی نەتەوە دەوڵەتی نەتەوە هەمان تەروانینی سەرەوەیە کە بەوای بە پێکهێنانی نەتەوە هەیە لە چوارچێوەی هەر دەوڵەتێکی دنیادا بەو دەوڵەتانەشەوە کە کێشەنیالیستی ناوخۆیی کوردستانن لەسەر بنەمای چەمکی هاووڵاتیبوون و یەکسانبوون بەپێی یاساو دەستوورو بڕیاری هەموان بە جیاوازی لەسەر بنەمای تواناو لێهاتوویی. بەگومان هەموو ئەمانەش لە سایەی سیستەمی فەرمانڕەوایی دیموکراسیدا دێن کە یاسا سەروەر بێت و هەموان لەبەردەمی یاسادا یەکسان بن. بەڵام پرسیارەسەرەکیەکە ئەوەیە ئایا سیستەمە سیاسیەکانی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست دێن بە دیموکراسی، ئایا هاووڵاتیبوون دەبێتە بنەما، ئایا هەموان بە ڕێچاوکردنی ڕەنگ و ئیتنیک و زمان و ئایین و مەزهەب یەکسان دێن لە ماف و ئەرکدا؟ بەگومان نەخێر بەڵێ لەڕە نەتەوە لەسەر بنەمای هاووڵاتیبوونی یەکسان لە ماف و ئەرک و لەبەرامبەر یاسادا پێکنایێت بەڵکو نەتەوە لە سوریاو لە هەموو ئەو دەوڵەتانەی کە کێشەنیالیستی ناوخۆیی کوردستانن، نەتەوە لەسەر بنەمای تواندنەوەی ئیتنیکی کوردی و بناوەندکردنی ئیتنیکی عەرەبی لە سوریاو عێراق و ئیتنیکی تورک لە تورکیاو ئیتنیکی فارس و مەزهەبی شیعە لە ئێران پێکدێت. واتە پێکهاتنی نەتەوە لەم وڵاتانەدا هەرچەن لەسەر بنەمای هاووڵاتیبوونی یەکسان نیە، هەروەها ڕاپرسی ڕۆژئاوو کۆمەڵگای خێڵەکراویس نیە، بەڵکو لەسەر بنەمای تواندنەوەو سڕینەوەو پاکتاوکردنی هەر بووێکی ئیتنیکی جیاوازە بەجگە لە گورپی ئیتنیکی ناوەندو خاوەن دەوڵەت. سیاسەتی ئەمریکاو ڕۆژئاوا کاتێک پەیداگری لەسەر یەکپارچەیی ئەو دەوڵەتانە دەکەن کە کێشەنیالیستی ناوخۆی کوردستانن، یان کاتێک دژی ریفراندەمی خەڵکی کوردستانن، یان کاتێک پارتەکانی بزووتنەوەی نەتەوەیی کوردی دەخەنە لیستی تیرۆرەوە، لەو ڕوانگەیەوە دێت کە بەڵای ئەوانەوە ڕەوایەتی لای دەوڵەتی ناوەندە، کە ئەویس دەوڵەتی نەتەوەی سەردەستەو تایبەتمەندی کێشەنیالیستی ناوخۆی هەیە لە کوردستاندا. ڕۆژئاوا وا دەوانێت ئەو دەوڵەتانەی کوردستانیان بەسەردا دابشکراوە کە ڕەوایەتی فەرمانڕەوایکردنی ئەو بەشەوی کوردستانی هەیە بە هەر شیوەیەک خۆی بیەوێت و بیاری بدات. هەر لەم ڕوانگەیشەوە پێیوایە دەبێت دەوڵەت یەک نەتەوە دروستبکات بەهەمان ڕوانین کە بە دەوڵەت و دروسبوونی نەتەوە هەیە لە ڕۆژئاوا کە خاک و هاووڵاتیبوونی یەکسان و داهاتووی هاوبەش بنەمابێت، بەڵام ئەوانی ڕۆژئاوا لەبەرئەوەی بەهەمان ئەو چاوە

سەیری کەمپەینگاکانی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست و دواتر تانی داگیرکاری کوردستان دەکەن، کە سەیری ڕۆژئاوای پێدەکەن. هەربۆیە دەندەو شێتانێکی وەکو ئەحمەد شارع و دەندێکی وەک خەلیفە ئەردەگان و ئاخوندەکانی ئێران و سەرکردایەتیە ناسیونالیستە ئایینیە شیعەو سوننە تووندڕەوەکانی عێراق وادەبینن کە مافی ئەویان هەیە فەرمانڕەوایی هەمووان لە وەاتەکانیاندا بکەن بەبێ ئەوەی بیرلەوە بکەنەوە کە ئەمان لە ڕەگای تواندنەوەو پاکتاوکردنی ئیتنیکیەوە کە مەبەست تواندنەوەو سینەوەی کوردە دیانەویت نەتەوەی ئەم وەاتانە پێکبهێنن و لەسەر بنەمای کپکردنی دەنگە جیاوازەکان سەقامگیری دروست بکەن.

هەوڵشاندنەوەی هەسەدە لەڕەو سەرچاوە دەگرێت. ئەوڵش تەنها هەوڵشاندنەوەی هەسەدە نیە وەک هەزیکی سیاسی بەکو ڕەتکردنەوەی بوونی ئیتنیکی کوردیە وەک پێکهاتەیەکی جیاواز لە چوارچێوەی ئەو دەوڵەتدا کە تیرۆریستێکی وەک ئەحمەد شارع سەرۆکەتی و بیارە مزگەوم عەبدی بەڵتە ڕاوێژکاری. دیارە دەلاڵباشیێکی وەک تەم باراک کە خەی هەمان گرەی هەست بە کەمیکردنی ئیتنیکی و ئایینیشی هەبووە لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا، بەام کاتێک چووەتە ئەمریکا چەمکی ناسیونالیستی مەدەنی و لیبرالی بە دروستکردنی نەتەوە ئەوی کردەتە ئەندامێکی چالاکی نەتەوەی ئەمریکا و تەنانەت لەسەر بنەمای تواناکانی ئەرکی گەورەیشی پێ سپاردووە. ئێستا ئەو ڕابردووی خەی و پێکهاتەکەیی لە لوبنان لەیادکردووەو بە پەوانەی پێکهاتنی نەتەوە لە ئەمریکا مامەڵە لەگەڵ سوریاو تورکیاو عیراقیش دەکات، کە بگومان ئەگەر کارو ڕوانینەکانی ئەو سەربگرن، هەریەکە لەو وەاتانەی کەلەنیالیستی ناوخەیی کوردستانن، سیستەمێکی مەرکەزی بەهەزیان تەدا دەبەت و لەڕەگای تواندنەوەی کوردو پێکهاتە جیاوازەکانی تردەوە، نەتەوەی سەردەست یان گروپی ئیتنیکی ناوەند هەرچەن خاوەنی دەوڵەتە، نەتەوەش پێکدەهێنەت لەسەر بنەمای بناوەندبوونی گروپی ئیتنیکی یان نەتەوەی عەرەب، تورک، فارس و تواندنەوەی کوردو ئەوانی تر لەناو پێکهاتەی ئەواندا. هەوڵشاندنەوەی هەسەدەو خەباتستکردنی پێکەکە هەنگاوی یەکەمی ستراتیژی ئەمریکایە بە تواندنەوەی کورد لە نەو نەتەوەی تورک و عەرەب و فارسدا. ئەگەر لەم پرۆسەیەدا سەرکەوتوو بەت، چارەنووسی کوردو هەموو گروپە ئیتنیکی و ئایینی و مەزهەبیەکانی پڕاوێز یان کنار کە لە پێکەی کەنی ناوخەیدان تاریک دەبەت و لەبەردەم مەترسی تواندنەوەدا دەبن.

عەتا قەرەداخی

کاتێک ناوی کەسێکی تر دەبێتە ناسنامەی ئەم.. نووسەر: گۆیلان محمد

لێکۆڵینەوەیەک لە هەکاری زانستییەکانی «نەخشی بەناوبانگبوون»، زیانەکانی و ڕێگای گەڕانەوە بۆ خۆ
نووسەر: گۆیلان محمد
بڵاوکراوەی نووسین: ٢٧ی ئابی ٢٠٢٦
جۆری بابەت: وتاری زانستی ـ کۆمەڵایەتی
کلیلەوشەکان: پەرستینی کەسایەتیی ناسراوەکان، بەناوبانگبوون، پەیوەندیی نەوانخەیاڵی، تەندروستی دەروونی، تێڕوانینی کۆمەڵایەتییەکان

ئاگاداری پزیشکی: من پزیشک نیم؛ ئەم وتارە شیکردنەوەیەکی زانیارییە و جێی تشخیص و ڕاوێژی پسپۆڕی دەروونی ناگرێتەوە. ئەگەر ئەم نیشانانە کاریگەرییەکی قورس لەسەر ژیان دروست کرد، پێویستە لەلایەن پسپۆڕێکی تەندروستی دەروونییەوە هەڵسەنگاندن بکرێت.

دەستپێک: کاتێک ستایش دەبێتە زیندان

هەموومان کەسێکمان هەیە کە کاریگەری لەسەرمان داناوە؛ گرانبەڕێک کە لە کاتی خۆمدا دەنگی پێنا بوو، نووسەرێک کە وشەکانی ڕێگایەکی نوێی بە بیرکردنەوەمان کردووەتەوە، یان وەرزشوانێک کە فێری کردووین دوای هەر کۆتنێک هەستینەوە. ئەم بۆشکە لە سروشتی مرۆڤ: حەزکردن، فێربوون و هاوبەشی هەست.

بەڵام هەندێک جار ستایش لە سنووری خێی تێدەپەڕێت. ئەو کاتەی بیرکردنەوە لە کەسێکی ناسراو دەبێتە شتێکی بەکۆتایی، ئەو کاتەی ڕەزامەندیی خێک لەسەر تێڕوانینی کۆمەڵایەتییەکان دەبێتە پێوەری بەهای خۆمان، و ئەو کاتەی ژیانی ڕۆژانە لە پێناوی ناوی کەسێکی ترەوە دەستبەردار دەکرێت؛ ئیدی باس لە «فانێکی دەسز» ناکەین، بەڵکو لە پەیوەندییەکی نابەرامبەر و زیانبەخش دەدوێین.

لە تـــۆژینـەوە دەروونیـیەکانـــدا ئـەم دیـــاردەیە بە پـەرسـتینی کەسـایەتیـیە ناسـراوەکان یـان celebrity worship ناسـراوە. وشـەی «نـەخـشی بـەناوبانگبوون» لە گفتوگـۆی تـۆژانـەدا بـەکاردەت، بـەام نابەت بە هـەە وەک ناوی نـەخـشیـیەکی فـەرمیی سـەربـەخـە دابنـرەت. پـەرستینی کەسـایەتیـیە ناسراوەکان لە تـۆژینـەوەکاندا زیاتر وەک پـەکهاتـەیەکی دەروونی و کـەمـەایـەتی دەبینـرەت؛ تشخیص تـەنها بە ئـەو کـەشـانـەیە دەکرەـــت کە بـەاســتی هـەیە، وەک وسواســی-ناچارەکی، دـەـەاوکـ، دـەتـەنگـی یـان بـەکارهـێنـانی کـەشـدارەوەی ئینتـەرنـەت. پـەلـەنکردنـی جیهـانی نـەخـشیـیەکـان، ICD-11، سـتانداردی جیهـانیی زانیـاریـیە تشخیصـیـیەکانە؛ بـەیە دەبـەت وشـەیەکـی گفتـوگـۆیی لـەگـەە تشخیصـەکی پزیشکی تـەکـەە نـەکرەت.

لە حـەزکردنـەوە بە وسواس: سـە ئاستی پـەیـوەندی

تـۆژینـەوەکان ئـەم پـەیـوەندیـیە بە نردبانـەک دەچـوێنن، نـەک بە دـەخـەکی تـەنها.

هـەموو کـەسـەک کە هونـەرمـەندـەک بـەدیـەتی نـەخـش نیـیە؛ خاـی گرنگ ئـەوەیە کە ئایا ئـەم پـەیـوەندیـیە دەست لە ژیان دەدات یان نا.

ئاست چـەن دەردەکـەوەت؟ کـەی دەبـەتە نیشانـەی مـەترسی؟

کـەمـەایـەتی ـــ کاتبـەسـەربردن بـەدواداچـوون بە کارەکـانی کـەسـە ناسراوەکـە و گفتوگـۆکردن لـەگـەە هاوـێیان کاتـەک هـەموو گفتوگـۆ و ناسینـە کـەمـەایـەتیـیەکان تـەنها لـەسـەر ئـەو کـەسـە بـەت

تایبـەتی ـ توند بیرکردنـەوەی زـەر، هـەستی نزیکی تایبـەت و گومانکردن بـەوەی «ئـەو تـەنهـا کـەسـەکـە کە تـەـم دەگـەات» کـاتـەک بیرەکـان کـەنتـرەـنـەکراون و خـەو، خـەندن، کار یان پـەیـوەندیـیە نزیکەکان تـەکدەـدن

سنووربـەزـەن ـ پاتـەلـەژیک ئامادەبوون بە شکاندنی یاسا، خـەرجکردنی زیاتر لە توانای دارایی، یان هـەوـەدان بە تـەکدانی سنووری ژیانی کـەسـە ناسـراوەکـە کـاتـەک زیـان بە خـە یـان کـەسـانی تـر دەگـەات، ـەفتارەکان دەبنـە هـەـەشـە، چاودـەریی نهـەنی یان کردارەکی نایاسایی ئـەم جیـاوازیـیە گـرنگـە، چـونکـە ناونـانی هـەر حـەزـەکـی ئاسـایی بە «نـەخـشی» خـەی جـەرەکـە لە سـتـەمکردن بـەسـەر کـەسـەکـەدا. کـەشـکـە لە خـەشـویسـتیـیەکـەدا نیـیە؛ لـەوـەدایە کە مـەـرەف خـەی لـەنـاو ئـەو خـەشـویستیـیەدا ون بکات.

هـەکارە زانستیـیەکان: بـەچی مـەشک دەچـەتە ناو ئـەم بازنـەیە؟

١. پـەیـوەندیی نـەوانـەیـەی و هـەستی نزیکی ساختە

کـەسـە ناسراوەکـە زـەرجار ـاستـەوخـە قسـە لـەگـەە بینـەر ناکات، بـەام بە

ڕەگەی شاشەوە دەخەنەت، دڵگریت، هەواڵی ژیانی دڵگوازتەوە و وەک کەسێکی ئاشنا دەردەکەوێت. ئەم جۆرە پەیوەندییەی یەکلایەنە بە پەیوەندیی نێوانخەیاڵی ناودەبرێت. بە مەشک، دووبارەبوونەوەی دەنگ و وێنە و چیرۆکەکان دەتوانێت هەستی ئاشنایی و نزیکی دروست بکات، بەبێ ئەوەی پەیوەندییەکی ڕاستەقینەی دوولایەنە هەبێت.

کاتێک کەسێک لە ژیانی ڕاستەقینەدا هەستی بە تەنهایی، نەبینراوی یان ناپەسەندکراوی دەکات، ئەم پەیوەندییە ساختەیە دەتوانێت بە ماوەیەک شوێنی هاوڕێیەتی بگرێتەوە. بەڵام ئەو ئارامییە ئۆگەر ببێتە جۆگرەوەی پەیوەندییە ڕاستەقینەکان، کەشکە قووڵتر دەکات.

٢. کەمبوونی متمانە بە خۆ و بڕاوردکردنی خۆ بە وێنەی بریقەدار
کەسە ناسراوەکان زۆرجار بە وێنەی هەڵبژێردراو، ووناککراو و دەستکاریکراو پیشان دەدرێن؛ بینەر بەڵام ژیانی ناوخۆی خۆی بە هەموو ترس و شکستێکانییەوە دەبینێت. لەوێدا بڕاوردکردنکی نادادپەروەرانە دروست دەبێت: «ئەو هەموو شتێکی هەیە، من هیچم نییە.» تۆڕێنەوەیەکی گەورەتر لەسەر گەورەساڵان پەیوەندییەکی لاواز بەڵام بەردەوامی نێوان پەرستینی زۆری کەسایەتییە ناسراوەکان و نزمبوونی متمانە بە خۆی دەزیوێتەوە.
ئەمە بە مانای هەڵکاری ڕاستەوخۆ نییە؛ کەسێک بە متمانەی نزم دەکرێت زیاتر پەنابردنت بۆ جیهانی کەسێکی ناسراو، یان ئەو پەرستینە بڕاوردکردنکەی زیاد بکات.

٣. تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان و بازنەی پاداشت
تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان تەنها شوێنی بینینی ناوی کەسێکی ناسراو نین؛ سیستەمی پێشنیارکردنیان هەموو ئەو شتانەی کە سێیری دەکەین، لایک دەکەین یان لێی دەوەستین دووبارە بەمان دەهێنێتەوە. بەو شێوەیە، یەک قیدیۆ دەبێتە دیان قیدیۆ، و دیان قیدیۆ دەبنە بەشێک لە ناسنامەی ڕۆژانەمان. تۆڕێنەوەیەکی لەسەر ٤٣٧ گەنج و گەورەساڵ پەیوەندییەکی نێوان ئاستی بەرزی پەرستینی کەسایەتییە ناسراوەکان و بەکارهێنانی کەشدارەوەی ئینتەرنێت دەزیوێتەوە؛ بەڵام چونکە تۆڕێنەوەکە لە یەک کاتدا کراوە، ناتوانێت بڕیار کامیان هۆکاری کامیانە.

٤. خەیاڵکردنی زۆر و هەڵاتن لە واقع
هەندێک کەس بە خەیاڵکردن پەنادەبەن بە ئەوەی لە فشار، تەنهایی یان شکستی ڕۆژانە دووربکەونەوە. ئۆگەر خەیاڵکان زۆر فراوان بن و لە خوێندن، کار یان پەیوەندییەکان جێی بگرن، لە تۆڕێنەوەکاندا

بە maladaptive daydreaming ناودەبرێن. هەمان تۆژینەوەی پێشوو نیشانی داوە کە ئەم جۆرە خەیاڵکردنە و ویستی بەناوبانگبوون لەگەڵ پەرستینی زۆری کۆمەڵایەتییە ناسراوەکان پەیوەندییان هەیە. بەڵام ئەمەش پێویستی بە هەڵسەنگاندنی تاکەکەسی هەیە، نەک لێبڵکی خۆرا. [4]

0. قەناغی تەمەن و ژینگەی کۆمەڵایەتی

لە قەناغی گەنجیدا ناسنامە هێشتا لە دروستبوونداید. مرۆڤ دەپرسی: «من کێم؟ چی دەوێم؟ چۆن دەبم بە کەسێکی گرنگ؟» لەو کاتەدا کەسە ناسراوەکە دەتوانێت ببێتە وێنەی ئاوات، نەک تەنها کەسێکی خۆشویست. تۆژینەوەکان ئاماژە بەوە دەکەن کە ئاستی پەرستینی کۆمەڵایەتییە ناسراوەکان بە گشتی لە تەمەنە گەنجەکاندا زیاترە و لەگەڵ زیادبوونی تەمەن کەمێک دادەبەزێت؛ بەڵام جیاوازیی تاکەکان زۆر گرنگترن لە هەر یاسایەکی گشتی. [5]

کاریگەرییە خراپەکان لەسەر تاک

پەرستینی زۆر بە شێوەیەکی جادویی مرۆڤ ناکوژێت و هەموو فەنکیش تووشی زیان نابێت. کێشەکە لەوەدا دەردەکەوێت کە ئەو پەیوەندییە لەگەڵ کێشەیەکی تری دەروونی تێکەڵ دەبێت یان خۆی دەبێتە سەرچاوەی تێکچوون. بەگەڵ زانستییەکان پەیوەندییەکی لاواز بەڵام دووبارەبووەوە لەگەڵ نیشانەکانی دڵتەنگی و دەماوەکی، فشارە دەروونییەکان، نزمبوونی متمانە بە خۆ، کەمبوونی دڵخۆشیی ژیان و خەیاڵکردنی نائاسایی نیشان داوە. [4] [5]

بوار کاریگەرییەکانی کە دەکرێت ببینرێن

دەروونی دەماوەکی، دڵتەنگی، بیرکردنەوەی دووبارە، هەستی پووچی و وابەستەبوون بە ڕەزامەندیی کەسانی تر خۆو و جێستە درەنگخۆتن بە بەدواداچوونی هەواڵ، ماندووبوونی ڕۆژانە و سەرنجدانەدانی جێستەیی پەیوەندییەکان دوورکەوتنەوە لە خەزان و هاوڕێ، بەباوەڕی بە پەیوەندیی ڕاستەقینە و هەستی بەراوردکردنی هەمیشەیی دارایی و سنوور خەرجکردنی ناڕەک، کەینی شتی بەپەویست، چاودێریی زۆر و شکاندنی سنووری کەسی ناسراو

ناسنامە ئەوەی مرۆڤ خۆی بە ناوی کەسێکی تر بناسێنێت و بەهای خۆی تەنها بە نزیکبوونەوە لەو کەسەوە بپەوێت.

ئەوەی زۆر جار لە بیرمان دەچێت ئەوەیە کە مەترسی تەنها «زۆر سەیرکردن» نییە. مەترسیی سەرەکی لەدەستدانی کەنترۆڵ و لەدەستدانی ژیانی خۆتە.

کاتێک هەموو خوونکانت دەبنە خوونکانی کەسێکی تر، تۆ بە هەواشی

لە ژیانی خۆت دەکشێتەوە.

نیشانەکانی پێویستی بە یارمەتی
ئەگەر یەک یان چەند دانە لەم نیشانانە بە ماوەیەکی درێژ بەردەوام بوو، باشە لەگەڵ دەروونناس یان پزیشکی دەروونی قسە بکرێت:

1 کۆنترۆلکردنی بیرکردنەوە لە کەسە ناسراوەکە ناومکینە و بەشکی زۆری کاتژ دەبات.
2 بەدواداچوونەکە خۆو، خوێندن، کار، عبادەت، پێوەندیی خێزانی یان ژیانی کۆمەڵایەتی تێکدەدات.
3 کەسەکە هەوڵی کەمکردنەوە دەدات، بەڵام دووبارە بەهێزتر دەگەڕێتەوە.
4 بە نزیکبوونەوە یان پشتیوانیکردن لە کەسکی ناسراو، پارەی زۆر خەرج دەکرێت یان سنووری یاسایی و کەسی دەشکێنرێت.
5 کەسەکە هەست دەکات بەبێ ئەو کەسە هیچ بەهایەکی نییە، یان لە دوورکەوتنەوەی ئەو کەسە تووشی تێکچوونی زۆر دەبێت.

چارەسەر: مەبەست کوژاندنەوەی حەز نییە، گەاندنەوەی هاوسەنگییە چارەسەرکی تایبەت و یەکسان بە «نەخۆشی بەناوبانگبوون» نییە، چونکە ئەم ناوە بە خۆی تشخیصکی فەرمی نییە. یەکەم هەنگاو ئەوەیە پسپەڕێک بزانێت لە پشت ئەم پێوەندییەدا چی هەیە: تەنهایی؟ دەڵەاوکە؟ دڵتەنگی؟ نزمبوونی متمانە بە خۆ؟ وسواس و ناچار؟ یان بەکارهێنانی کۆشدارەوەی تەڵە کەمەایەتییەکان؟

ئەگەر بیر و ڕەفتارکان شێوەی وسواسی-ناچارکییان هەبێت، چارەسەری هەڵسوکەوتی ـــ بیرکاری، بە تایبەتی exposure and response prevention، لە چارەسەرە سەرەتاییە بەگەدارکانی OCD ـە. لەم ڕێگایەدا بە هاوکاریی چارەسەرکار، کەسەکە بە هەواشی ڕووبەڕووی هاندەرکانی دەبێتەوە و فێردەبێت بە ئەنجامدانی ڕەفتاری ناچارکی دەڵەاوکەکەی بەڕەوبەبات. ئەمە دەبێت لەژێر چاودێریی پسپەڕێ بکرێت، نەک بە تاقیکردنەوەی توند و بەپلاندانان لە ماڵەوە. [2] [6]

لە هەندێک دەخی قورسدا، پزیشک دەتوانێت دەرمان هەبژێرێت؛ بەڵام دەرمانی دژەدڵتەنگی، لەوانە SSRI، بە خۆی چارەسەری «حەزکردن بە کەسکی ناسراو» نییە. تەنها کاتێک بەکاردێت کە پزیشک نەخۆشیەکی پێوەندیدار وەک OCD یان دڵتەنگی تشخیص بدات. هیچ دەرمانێک نابێت بەخۆایی دەست پێبکرێت یان بوەستێنرێت. [2] [3] [6]

لەگەڵ چارەسەری پسپۆڕی، هەنگاوە جۆراوجۆرەکان دەتوانن بازنەکە لاواز بکەن: کەمکردنەوەی ئاگادارییەکان و نەتیفیکەیشنەکان، دانانی کاتێکی دیاریکراو بۆ بەکارهێنانی تەکنەکان، نەهێشتنی مۆبایل لە ژووری خەوتن، تەمارکردنی ئەو کاتانەی کە پەنادەبەین بۆ شاشە، و گۆڕانەوە بۆ پەیوەندییە ڕاستەقینەکان، وەرزش، خوێندن و کارکێی بەمانا. ئەم هەنگاوانە چارەسەری تەواو نین، بەڵام دەرفەت بۆ دروستکردنەوەی کۆنترۆڵ دروست دەکەن.

خەزان و هاوکێشانیش نابێت کەسە تووشبووەکە بۆ گاڵتە یان سووکایەتی وەڵام بدەن. وتنی «تۆ شێتیت» تەنها شرمەزاری زیاد دەکات و کەسەکە زیاتر دەخاتە ناو جیهانی شاشە. وەڵامی دروست ئەوەیە: «دەبینم ئەمە چەندە کاریگەری لەسەرت هەیە؛ با یارمەتیی پسپۆڕ بدەزینەوە.» ئەگەر هەڕەشەی زیانگەیاندن بۆ خۆ یان کەسێکی تر، یان تەکچوونی قورس هەبوو، دەبێت بۆ خزمایەتی پەیوەندی بۆ فریاکەوتنەوەی ناوخۆیی یان نزیکترین ناوەندی پزیشکی بکرێت.

کۆتایی: بەناوبانگبوون چارەسەر نییە بۆ نەبینراوی
لە بنەڕەتدا، زۆرێک لەو کەسانەی کە بە شۆهیکی زۆر بەناوبانگبوون دەخوازن، تەنها ناوی کەسێکی تر ناوێت؛ ئەوان دەیانەوێت خەیان ببینرێن، گوێیان لێبگیرێت و هەست بکەن ژیانیان مانای هەیە. ئەمە خواستێکی مرۆییە، بەڵام هەڕەکە لەوە دەست پێدەکات کە مرۆڤ بەهای خۆی بە دەستی جەماوەر یان ئەلگۆریتمێک دەسپێرێت.

کەسە ناسراوەکە دەتوانێت ڕووناکییەک بێت لە دوورەوە، بەڵام نابێت ببێتە خۆرێک کە تە لەسەر حسابی خێت بە دەوری ئەو بسوڕێیت. ئەوەی پێویستە چارەسەر بکرێت، حەزکردن نییە؛ ونبوونی خۆیە لەناو حەزکردندا. گۆڕانەوە بۆ خۆ لەو ساتەوە دەست پێدەکات کە مرۆڤ بپرسێت: «ئەگەر ئەو ناوە لە شاشە نەما، من چیم هەیە؟» و وەڵامەکە بە هەواشی، بە کار و بە یارمەتیی دروست دروست بکات.

--

سەرچاوەکان

[1] World Health Organization, ICD-11: International Classification of Diseases, 11th Revision.

[2] American Psychiatric Association, What Are Obsessive-Compulsive and Related Disorders?.

.NHS, Treatment: Obsessive Compulsive Disorder [3]

Zsila, Á., McCutcheon, L. E., & Demetrovics, Z. (2018), [4] The association of celebrity worship with problematic Internet use, maladaptive daydreaming, and desire for fame, Journal of .Behavioral Addictions, 7(3), 654–664

Zsila, Á., Orosz, G., McCutcheon, L. E., & Demetrovics, Z. [5] (2021), Individual Differences in the Association Between Celebrity Worship and Subjective Well-Being, Frontiers in .Psychology, 12

Van Noppen, B., Sassano-Higgins, S., Appasani, R., & Sapp, [6] F. (2021), Cognitive-Behavioral Therapy for Obsessive- .Compulsive Disorder: 2021 Update, Focus, 19(4), 430–443

هەڵدە و خۆکوشتنکی سیاسی چاوەڕوانکراو.. جوتیار مەلا رەئوف

لە ٢٥ی ئابی ٢٠٢٦دا، مەزڵوم عەبدی ڕایگەیاند کە ئەرکی هەزە دیموکراتیکەکانی سوریا ـ هەڵدە ـ کۆتایی هاتووە و ئێم هەزە وەک هەزەکی سەربازیی سەربەخۆ هەڵدەوەشێتەوە و هەزەکانی لە چوارچێوەی سوپای سوریا دەکەدخرێنەوە. ئەمە تەنها گۆڕینی ناوی هەزەکی سەربازی نییە؛ بەڵکو کۆتایی قۆناغێکە کە تێیدا کورد و هاوبەشەکانی لە باکوور و ڕۆژهەڵاتی سوریا، بە دەستی خۆیان هەزی سەربازی، دەسەڵاتی کارگێڕی و بەشکی گرنگ لە سەرچاوە ئابوورییەکانی ناوچەکەیان بەدەوە دەبرد.
من پەموایە ئەگەر سیاسەت بریتی بێت لە پاراستنی دەسکەوت بە هەمان ئەندازەی بەدەستهێنانی، ئەوا ئەوەی لە ڕۆژئاوای کوردستان ڕووبدا دەتوانرێت بە خۆکوشتنکی سیاسی لە ژێر فشار ناوزەد بکرێت. خۆکوشتن، نە بەو مانایەی کە هەڵدە هیچ فشارێکی لەسەر نەبوو؛ بە

پێچوانەوە، لە مانگی کانوونی دووەمی ئەمساڵدا هێزەکانی دەسەڵاتی دیمەشق بە خڕایی بەشکەی زۆر لە ناوچەکانی ژێر کۆنترۆڵی هەسەدیان گرت و بژاردەکانی کورد زۆر سنووردار بوون. بەڵام جیاوازییەکی بنەڕەتی هەیە لە نێوان پاشکۆیی سەربازی و هەوەشاندنەوەی سەرمایەی سیاسی و دامەزراوەیی.
ڕێککەوتنەکەی دیمەشق و هەسەدە تەنها داوای دانانی چەک ناکات، بە پێی دەقە باوکراوەکە، دەسەڵاتی ناوەندی کۆنترۆڵی دەروازە سنووریەکان، کێڵگەکانی نەوت و گاز و دامەزراوە مەدەنیەکان وەردەگرێت؛ هێزە سەربازی و ئەمنیەکانی هەسەدە بە شێوەی تاکەکەسی دەخرێنە ناو وەزارەتەکانی بەرگری و ناوخۆ، و بەرپرسیارێتی زیندان و کەمپەکانی داعیش دەگوازرێتەوە بە دەوڵەت، بە واتایەکی تر، ئەو سێ پایە سەرەکییەی هێز دەسەڵاتێکی سیاسی (چەک، خاک و سەرچاوەی ئابووری) بە شێوەیەکی زۆر فراوان دەدرێنەوە بە دیمەشق.
بەرامبەر ئەو هەموو دەستبەرداربوونە، دیمەشق بە فەرمانی ژمارە ١٣ی ساڵی ٢٠٢٦ ناسنامەی کوردی و مافی کولتووری و زمانی دانپێدانراو کرد، هاووڵاتیبوونەوەی ئەو کوردانەی پێشتر بێناسنامە بوون دابین کرد و نەورۆزی کرد پشووەکی فەرمی، بەڵام وردەکارییەکە زۆر گرنگە، زمانی کوردی وەک (زمانێکی نیشتمانی) ناسێنراوە و لە ناوچە کوردنشینەکاندا دەتوانرێت وەک وانەی هەڵبژاردەیی یان چالاکیی کولتووری بخوێندرێت؛ ئەوە هێشتا یەکسان نییە بە دانپێدانانی دەستووری و سیاسی، پارلەمانی هەرەمی یان دەسەڵاتی جێبەجێکردنی خۆجێیی.
لێرەدا مەژوو پرسیارێکی تاڵ دەخاتە بەردەممان..
لە ١١ی ئاداری ١٩٧٠دا، حکومەتی بەعسی عێراق و بزووتنەوەی ناسیۆنالیسمی کوردی بە سەرکردایەتی مەلا مستەفا بارزانی گەیشتنە ڕێککەوتنێک کە مافی نەتەوەیی، زمانی، فەرهەنگی و بڕیاریی سیاسیی کوردی لەخۆگرتبوو، چوار ساڵ دواتر، هەرچەندە بەعس یاسای ئۆتۆنۆمی بە شێوەی تاکلایەنە دەرکرد و کوردیش بە هەی کەشە بنەڕەتییەکان ، بە تایبەتی کەرکووک و سنووری هەرەمی ئۆتۆنۆم ، ڕەتی کردەوە، بەڵام خودی یاساکە هێشتا شتێکی زۆر سەرنجڕاکێشمان پێ دەڵێت، (ناوچەی کوردستان) وەک ناوچەیەکی ئۆتۆنۆم ناسێنرا، زمانی کوردی لەگەڵ عەرەبیدا زمانی فەرمی بوو، ئەنجومەنێکی یاسادانان و ئەنجومەنێکی جێبەجێکردن بۆی دیاری کرا.
ئەوە بە هیچ شێوەیەک سپیکردنەوەی مەژووی بەعس نییە، هەمان ڕژێم دواتر سیاسەتی عەرەباندن، شەهیدکوژی و ئەنفالی لە دژی کورد جێبەجێ کرد، هەروەها ڕێککەوتنی ١٩٧٠ لەسەر پرسی کەرکووک و ناوچە جێناکۆکەکان شکستی هێنا و لە ١٩٧٤دا شەڕ دووبارە دەستی پێکردەوە،

بەڵام بەراوردە مێژوویەکە لەرەدایە، تەنانەت دەوڵەتکی ناوەندگرای دیکتاتۆری وەک بەعس ناچار بوو لە قۆناغێکدا قسە لە ئۆتۆنۆمی، دامەزراوەی یاسادانان و دەسەڵاتی جێبەجێکردنی کورد بکات؛ کەچی کوردی سوریا دوای زیاتر لە دە ساڵ خاوەندارێتی هێزی سەربازی و دامەزراوەی خۆجێیی، ئەمە بە مافی زمان و چەند پێستکی حکومی گەلاوێژەوە بە ناو دەوڵەتکی ناجێگیری ناوەندی.
لەو ڕوانگەیەوە، قسەکە لەسەر ئەوە نییە کە هەسەدە دەبوو تا دوا شەقان بجەنگێت، هیچ سیاسەتکی عاقڵانە نابێت زیانی خۆک بکاتە قوربانیی دروشم. ئەگەر هاوسەنگی هێز گەلابوو، ئاگربەست و تەنانەت یەکخستنەوە لەگەڵ دەوڵەت دەتوانرا بێتە بژاردەیەکی واقیعی، بەڵام هەسەدە دەیتوانی جیاوازی لە نێوان یەکخستن و خەوشاندنەوە دروست بکات، یەکخستنێک بەرامبەر بە دەستوورێک کە بوونی سیاسیی کورد، دەسەڵاتی ناوخۆ، پالیسی خۆجێیی، پەروەردە بە زمانی کوردی و دامەزراوەی هەبژێردراو بپارێزێت؛ نەک ئەوەی یەکەم هەموو کارتکانی فشار بدات و دواتر چاوەڕێی بەڵێنی دیمەشق بێت.
لە هەمان کاتدا، فاکتۆری تورکیا ناتوانرێت لە هاوکێشەکە دەربکرێت، ئەنقەرە بەردەوام داوای هەوشاندنەوەی هەسەدەی کردووە و دوای ڕاگەیاندنی ٢٥ی ئاب، پارتی دەسەڵاتداری تورکیا بە ئاشکرا پێشوازی لە هەنگاوەکە کرد و بە (قۆناغێکی گرنگ) بە یەکێتی سوریا ناوی برد. تورکیا هێشتا هێزاران سەربازی لە باکووری سوریا هەیە و دیمەشقیش لە دوای ڕووخانی ئەسەد پێوەندییەکی زۆر نزیکی لەگەڵ ئەنقەرە دروست کردووە.

لە ناو ئەم هاوکێشەیەدا هێڵی تەم باراکیش جێی سەرنج، باراک باێیزی ئەمریکایە لە تورکیا و نەردراوی تایبەتی سەرکایەتی ئەمریکا بە سوریا و عێراق، و واشنتن هێککوتنکی بە (هەنگاوێکی مێژووییی) ناوبردووە، لە هەڵسەنگاندنی سیاسییدا باشترە بەگەڵ لەسەر کردار و هەڵوێستی بخرێتەوو نێک ناولێنان، ئەوەی ڕوونە ئەوەیە کە ئەنجامی پرسەکە (یەک دەوڵەت، یەک سوپا و کۆتایی هێزی سەربەخۆی هەسەدە) بە شێوەیەکی بەرچاو لەگەڵ ئەو داواکارییە ستراتیژییانەی تورکیا یەکدەگرێتەوە کە ساڵانێکە لە سوریا پێداگرییان لەسەر دەکات.
پێش هەموو شتێک، ئەم ئەزموونە جارێکی تر ئەو وانە کۆنەی مێژووی کورد پشتڕاست دەکاتەوە، پشتبەستن بە پارێزگاریی هێزە گەورەکان جگەوەی گرێنتیی سیاسی و دەستووری نییە، هەسەدە یەکێک بوو لە گرنگترین هاوبەشەکانی ئەمریکا لە شەڕی دژی داعش؛ بەڵام کاتێک بڕژەوەندییە هەرێمایەتی و نەودەوڵەتییەکان گەڕان، هاوسەنگی

هەزیش گەرا، ئەو یەکەم جار نییە کورد لە مێژووەدا ئەو وانەیە بە نرخێکی گران فێر دەبێت.
بۆیە من پێموایە، شکستی هەسەدە تەنها لەوەدا نییە کە هەزێکی سەربازی هەوشایەوە، شکستە گەورەکە ئەوەیە کە هەزێک کە خاک، چەک، سەرچاوەی ئابووری، دامەزراوە و پشتیوانییەکی نێودەوڵەتی هەبوو، نەیتوانی ئەو سەرمایەیە بگەێنێت بە مافێکی دەستووری و دامەزراوەیی نەگەێ.
لە سیاسەتدا، هەندێک جار پاشکشە پاراستنی خێرە؛ بەڵام کاتێک پاشکشە دەگاتە ئەوەی هەموو ئامرازەکانی دانوساندن بدەیت و بەرامبەر بە بەرەن و مافی کولتووری چاوەڕێی داهاتوو بیت، ئەوا ناوی (سازش) بە تەنها بەس نییە.
ئەگەر مێژوو هێژایەک حوکم لەسەر ئەو بەیارە بدات، لەوانەیە پرسیارەکە ئەوە نەبێت (بۆچی هەسەدە جەنگی نەکرد؟
بەڵکو ئەوە بێت، بۆچی پێش ئەوەی دەستوور و دامەزراوەی سیاسیی کورد گەرەنتی بکرێت، هەموو کارتەکانی هەزی خۆی لەسەر مێز دانا؟ لەوەیە کە وشەی (خەکوشتنی سیاسی) مانای خۆی وەردەگرێت.

جوتیار مەلا رەئوف

دوای «شکستخواردنی هەموان»: بەرەو داشتنەوەی دیمەنی رێژەیەکی ناوەڕاستە.. حەمید کورەچی

(تەوانینەک بە داهاتووی ئێران لە قەناغی دوای جەنگدا)

سەقامگیری ئێران تەنها بە پشتبەستن بە «هەزی ناوەند» بەدی نایێت، بەڵکو پێویستی بە بنیاتنانی «دادپەروەری لە هاوبەشییدا» لە نێوان پێکهاتەکانی کۆمەڵگەدا هەیە. پێویستە «رێژی نوێ» دوای رووخانی ئایدۆلۆژیای کۆن لەسەر بنەماوەی ڕوون و ئێککەوتوو دابمەزرێت، کە لەم خاڵانەی خوارەوەدا خۆی دەبینێتەوە:

بەردەوامیی هەر سیستەمێکی نوێ دەوەستێتە سەر توانای گەلانکاری لە «حوکمی پێکهاتەی تاک» بۆ «دەوڵەتێک کە لەسەر بنەمای لێهاتوویی نیشتمانی دامەزرابێت». پۆیستە «مافی هاووڵاتیبوون» بۆ سەرجەم تاکەکان دابین بکرێت، بۆ شێوازێک کە کورد، بلووچ، عەرەب و ئازەری بتوانن دەستیان بۆ پێستە سیادییەکان بگات، جا چ مەدەنی بن یان سەربازی، بۆ هیچ جیاکاری و بەربەستێک. چونکە هاووڵاتیبوونی ڕاستەقینە «سەمامی ئەمنی»یە، کە یەکپارچەیی خاکی و سەقامگیری دەسزییەکان مسۆگەر دەکات.

دەبێت بەیاردەری سیاسی لە ناوەنددا ئاوە بزانێت کە هەزی ئێران لە بنەڕەتدا لە فرەچەشنی نەژادی و کولتووریدا خۆی دەبینێتەوە. دانپێدانانی «فارس» بۆ براکەی «کورد» وەک بەشێکی هاوسەنگی کەلەپووری نیشتمانیی ایرانی، تەنها ئاماژەیەکی دەستخۆشی یان وتەیەک نییە کە بۆ مەژوو بوترێت، بەڵکو هەنگاوێکی ستراتیژییە کە سایەنی دوورودرێژی ئاو نیگەرانییانە کۆتایی پێدەهێنێت کە پێوەستن بە «فەبیای جودابوونەوە». بەخشینی توانا بە هەموو پێکهاتەکان بۆ ئاوەی هەست بکەن خاوەنی خاکی خۆیانن و نامۆ یان ستەملێکراو نیین تیایدا، یەکەیزی نیشتمانی بەهێزتر دەکات و هەموو هاوڵاتیانی دڕکییەکان بۆ تێکدانی شانەی کەمایەتی دەوڵەت پووچەڵ دەکاتەوە.

لە سایەی ئەم ڕاستییانەدا، هەر سەقامگیرییەکی ڕوکەش کە ژێنراڵەکانی سیستەمەکە لە ڕێگەی ڕووکەشی مەدەنییەوە و بە پشتگیری هێزە ئابوورییە گەورەکان بیسەپێنن، تەنها دەبێتە «ئاشتییەکی کاتی» و توانای خۆاگری نابێت ئەگەر دەوڵەت هەستانە چاکسازی گشتگیر لە سەرجەم ئاستەکاندا ئەنجام نەدات. خۆشگوزەرانی ئابووری و کراوەیی کەمایەتی ناتوانن ببنە جگرەوەی «شکەی سیاسی» و دادپەروەری کەمایەتی. سەرهەڵدابردنی هاوکانی بەلاردابردنی هۆشیاری جەماوەری لە ڕێگەی ڕێگاکانی پەیگەندەی جەراوجەرەوە، ئەم هۆشیارییە وەک پاسەوانێکی کۆتایی دەمێنێتەوە کە دەوەستێت لە بەردەم هەر هاوڕێکدا بۆ کەمکردنەوەی سەروەری نیشتمانی یان قوربانیدان بۆ بەرژەوەندییە گشتییەکان بۆ مەبەستی بەدەستهێنانی دەسکەوتی تاکەکەسی.
ئاو مافانەی پێوەستن بە زمانی دایک و خوێندن پێی، و بەرزنرخاندنی ناسنامەی کولتووری بۆ هەموو پێکهاتەکانی کەمەگە، دەبێت وەکو ئاو توخمانە تێبگەین کە هێزی دەوڵەت بەهێز دەکەن و یەکێزییەکەی پتاو دەبەن، نەک ئاوەی وەک هەڕەشەیەک بۆ سەر

یەکپارچەیی یان سەقامگیرییەکەی سەیر بکرێن. چونکە ئەم مافانە تەنها ئیمتیازی تاکتیکی نیین کە وەک ڕێگەیەک بۆ مانەوەی سیاسی بدرێن، بۆ ئاوەڵی دواتر کاتێک هێزی ناوەندی گەورە بوو لێیان بسەنرێتەوە، بەڵکو بنەمای سروشتی و بنچینەیین کە ئامانجیان چەسپاندنی پێوەندییە لە نێوان سەرجەم هاووڵاتیان و لایەنە جیاوازەکان لەگەڵ ناوەندا، بەپێی پێیمانێکی کۆمەڵایەتی بەردەوام و پێکبەستراو کە لەناوناچێت.

ئەو دیمەنەی کە خۆنی پێوە دەبینین بۆ ئیرانی داهاتوو ناتوانێت تەنها لەسەر بنەمای هێز و ململانێ چەکداریەکان بنیات بنرێت وەک «چەکوش»ی جەنگ کە بۆستان لەدەدات، بەڵکو لە بەرامبەردا پێویستی بە «سندان»ی هاووڵاتیبوونی ڕاستەقینە هەیە کە یەکسانی مسۆگەر دەکات و پێوەندی تاکەکان بە نیشتمانەکیانەوە پتەو دەکات لە ڕێگەی بەهای هاوبەشی و دادپەروەرییەوە. ئەو ئەرانیە کە تیایدا هەموو هاووڵاتییەک بە زمانی «برایەتی» و ڕێزگرتنی هاوبەش قسە دەکات، کە تیایدا هەوڵێ جیاوازەکان لە هەر تاکەکەوە دەگەنە لوتکەی هاوسەنگی لە ژێر ئاسای یەک ئاسادا یان ئاساگەلێکی هاوئاهەنگ. لەم نیشتمانە خوازراوەدا، هیچ بوونەک بە بەربەستە دەستکردەکانی نێوان «ناوەند» و «پەراوێزەکان» نییە، بەڵکو یەکپارچەیی گشتگیرە کە هەموان لە چوارچێوەی بەرژەوەندی نیشتمانی هاوبەشدا کەدەکاتەوە کە کەس لە بەرزنرخاندن و بەشداریکردن بەبەش ناکات.

لە سایەی سەرقاڵی بەردەوامی گەڕپانەکانی ڕاگەیاندن و سەکەکانی شیکاری سیاسی بۆ ناوەڕۆکی دراماتیکی کە کەتایی سیستمی ئێران وەک دیمەنێکی دووبارەبووەوەی «ووخانی بەرلین» وێنە دەکەن، وەک هەندێک لە لیبرالەکان لە وتارەکانیاندا پێشنیاری دەکەن، لایەنێکی تری ڕاستی لەبەر چاو ون دەبێت کە کەمتر باس دەکرێت بەڵام کەمتر گرنگ نییە. چونکە ئەو تێوانینانەی کە لایەنگری ڕووداوەکان دەکەن وەک یارییەکی دووانەیی کە تیایدا لایەنێک سەرکەوتنی یەکلاکەرەوە بەدەستدەهێنێت لە کاتێکدا لایەنی تر تووشی شکستی ڕەها دەبێت، لە قۆناغی واقیعی جیۆپۆلەتیکی و ئاڵنگاریەکانی بەئاگان. لە ململانێکاندا وەک ئەوانەی ناوچەکە تیدایە، هەرچەندە لایەنە ململانێکارەکان هەرچییەک بن، زەرەرمەندکان زەرینە شەواز دەن و هەموان دەگرنەوە، جا لە ئاستی سەربازی، ئابووری و تەنانەت لە پێکهاتەی سیستمی و پێکهاتە هەنووکەییەکاندا بێت.

تێکشکاندنی خەیاڵی «سەرکەوتنی سفری»

چواندنی سیستمی ئێران بۆ ئەمانیای نازی لە رۆژە کۆتاییەکانیدا جڕوبزکە لە «پەوانەی هەوا» نیشان دەدات کە ڕەنگە لە قۆناغی شیکاریدا کەموکوڕی هەبێت. کۆتایی پێشبینکراوی سیستمی ئێران، بەپێی ئەو دەرەنجامانەی کە لەسەر بنەمای خوێندنەوەیەکی قووڵ بنیادنراون، تەنها سنووردار نابێت بە شکستێکی سەربازی. بەڵکو پێدەچێت کۆتاییەک بێت کە تێکشکانی پێکهاتەی ئایدۆلۆژی لە بەرژەوەندی بەهەزکردنی بیرکەی «دەوڵەتی نیشتمانی» بگرێتەوە. ئەم کۆتاییە لە کەمکردنەوەی دەسەڵاتکانی ڕێبەردا دەردەکەوێت، و ناچارکردنی سیستمی بۆ کرانەوە بەرامبەر نێتەوە پڕاوپڕخڕاوەکان وەک کورد، ئەحواز و بلووچ، لەگەڵ هەوەشاندنەوەی سنووردارکردنە یاساییە تەنگژەکان کە هەکاری گۆشەگیربوونی ئێران بوون لە دەوروبەری ناوچەیی و نەودەوڵەتیدا.

لە بەرامبەردا، لایەنکانی تریش، جا لە ئاستی ناوچەیی یان نەودەوڵەتیدا بن، «سەرکەوتنی بەاشکاو» بەدەستناهێنن. زیانە ئابوورییە بەرزەکان، تێکدانی ژێرخانی ئابووری، و هەژشەکردن لە سەقامگیری ئاسایشی وزە، دەکرێت هەزە نەودەوڵەتییەکان ناچار بکەن بۆ کشانەوەی قۆناغ بۆ قۆناغ لە ناوچەکە، کە ئەمش دەبێتە هۆی دروستبوونی ڤاکۆمێک کە تەنها بۆ عەقڵانییەتی سیاسی و پراگماتیزم لە بەڕێوەبردنی کاروباری ناوچەکەدا نابێت، پێ نابێتەوە.

ئێرانی نوێ: لە شەڕشەوە بۆ فیدراڵیەت

گەڕانکاری قوە لە ئێراندا تەنها لە گۆڕینی کەسایەتییەکان یان سەرکردەکاندا ناوەستێت، بەڵکو درێژدەبێتەوە بۆ دووبارە دابەشتنەوەی پێیمانی کۆمەڵایەتی بۆ شێوازێکی بنەڕەتی. کرانەوە بەووی نێتەوەکاندا، سەرهەڵدانی ئاستەنگ و نیگەرانییە پێوەندیدارەکان بۆ ئۆگری «بەلقەنبوون»، دەبێتە تاکە هەژاردن بۆ مسۆگەرکردنی بەردەوامیی دەوڵەتی ایرانی. ئەم گەڕانکارییە دەتوانێت یارمەتیدەر بێت لە گۆڕینی نێتەوکان لەوی ببنە «بەمبی چاوەوان» کە هەژشە لە سەقامگیری وڵات دەکەن، بۆ «پردی کولتووری و ئابووری» کە پێوەندییەکانیان لەگەڵ دراوسێ ناوچەییەکاندا بەهێزتر دەکات، بەتایبەت لە ناوچەی کەنداو، جا بۆ فارسی ناوبەرێت یان عەرەبی.

لەدایکبوونی «گەورە هێزی ئابووری» هاوبەش

واقیعی سیاسی و ئابووری ئاماژ لە ناوچەکەدا گەڕانکاری بەپەلە و

بنەڕەتی دەستپێنەت، کە تێیدا بووەتە زەرملە ووبەووبوونەوەی ئاستەنگەکانی سەردەم و تێپەڕاندنی بەربەستەکان لە ڕێگەی گرتنەبەری دیدگایەکی هاوکاری نوێوە. «شکستی دووانی»، کە زیان بە هەموان دەگەیەنێت بە جیاکاری، دژبەرەکان بە ناچاری دەباتە سەر مێزی گفتوگۆ بە بەدیهێنانی بەرژەوەندییە هاوبەشەکان دوور لە حساباتی تەنگژە یان دروشمە دەنگبەندەکان کە بە درۆزایی دەیان ساڵ تەنها قووکردنەوەی قەیرانەکانیان نەبێت، هیچی تریان بەدەست نەکەوتووە.

بنیاتنانی داهاتوویەکی بەردەوام بە ناوچەکە پێویستی بە دابەشتنی «پەیماننامەی سەقامگیری» گشتگیر هەیە کە سنوورە کلاسیکییەکان و بەرچاووونییە کورتخایەنەکان ببڕێت. ئەم پەیماننامەیە دەبێت لەسەر چەند بنەمایەک دابمەزرێت، کە یەکەمیان بەدیهێنانی ئاسایشی خەیاڵی لە جیاتی پشتبەستنی زیاد لە پێویست بە بنکە سەربازییە بیانییەکان. لەبەر ئەوە، پێشنیار دەکرێت کە هەڵوەشاوەیی ئاوێتەی هەستیارەکان وەک گەرووی هورمز و باب ئەلمەندەب لە ڕێگەی هاوکاری ناوچەیی هاوبەشەوە مسۆگەر بکرێن، بە شێوازێک کە دەوڵەتانی ناوچەکە بەرپرسیار بن لە پاراستنیان و زامنکردنی سەلامەتییان.

جگە لەوەش، دەبێت یەکگرتنی وزە لە نێوان دەوڵەتانی ناوچەکەدا بەهێز بکرێت لە ڕێگەی بەستنەوەی سەرچاوەکانی وزە وەک کێڵگەکانی گاز و تێڕەکانی کارەباوە لە سیستمی یەکگرتوودا. ئەم هەنگاوە نەک تەنها بەشداری دەکات لە بەدیهێنانی سوودی ئابووری بە هەموان، بەڵکو گرنگی یەکگرتنی سەقامگیری پایتەختە گەورەکانی ناوچەکەش دەسەلمێنێت، بە شێوازێک کە سەقامگیری تاران دەبێتە بەشکی دانەبڕاو لە سەقامگیری ریاز، دۆحە و سەرجەم دەوڵەتانی ناوچەکە.

پاشپشت بەمەش، پێویستییەکی بەپەلە هەیە بە قبووڵکردنی چەمکی «دەوڵەتی نیشتمانی» بە شێوازێ ئاستەقینەکەی لە ڕێگەی یەکخستنی دەسەڵات لەناو سنووری هەر دەوڵەتێکدا، و سنوردارکردنی چەک بە دەست دەزگا سیادییەکانەوە تەنها. چونکە کەمکردنەوەی کاریگەری باڵە چەکدارەکان و کەتاییەهێنان بە بیرۆکەی جەنگ بە وەکیل، پایەی بنەڕەتین بۆ مسۆگەرکردنی ئاشتی و گەشەپێدانی هاوسەنگ لە نێوان گەلان ناوچەکەدا.

لە کۆتاییدا، ئەم «پەیماننامەیە» تەنها خەونێکی خەیاڵی نییە، بەڵکو پێویستییەکی واقیعییە بۆ دروستکردن داهاتوویەک کە تێیدا بەرژەوەندییەکان تێکەڵ دەبن و هێزەکان پاشپشتی یەکتر دەکەن، لە

جیاتی بەردەوامبوونی ململانێکان کە هەمووانی ماندوو کردووە و ڕەگری لە پێشکەوتنیان کردووە بە دڵیان ساڵ.

لە نێوان گوشارەکانی هێزە گەورەکان و داواکارییەکانی سەروەری ناوچەییدا، دیمەنی ناوچەیی لەسەر دووڕیانێکی ئاڵۆز وەستاوە. چین ڕەنگە لە سەقامگیری ناوچەکەدا هەڵی زێڕین ببینێت بە پشتگوێکردن بە دەستپێشخەری «پشتێن و ڕێگا»، لە کاتێکدا نیگەرانییەکانی ئەمریکا لە پووکانەوەی پاساوەکانی بوونی سەربازی زیاد دەکەن، و ڕووسیا خەی بە هاتنە ژوورەوەی گازی ایرانی ئامادە دەکات وەک گۆڕانکێی نوێ کە دەتوانێت هەڕەشە لە کاریگەرییەکەی بکات لە بازاڕی وزەدا.

لە کۆتایی ئەم قەیرانەدا، چارەسەر بە تەماکردنی سەرکەوتن بە لایەنێک لەسەر حیسابی لایەنەکەی تر نابێت، بەڵکو لە دانپێدانانی بەکەمەوە دێت کە بەردەوامی ململانێ تێچووی زیاتر بە هەمووان دەدات لەوەی کە بەرگەی بگرن، و بوونەکیان دەخاتە مەترسییەوە. ڕەنگە ئەنجامەکە وەک «شکست بە هەمووان» بێت، بەڵکو لە ناخیدا تەوی هیوای بە ناوچەکە هەڵگرتووە ئەگەر وەبەرهێنانی باشی تێدا بکرێت. کاتێک زەبرێتەکانی جەنگ دەگەڕێن بە خاڵی دەستپێک بەرەو ڕژەهەڵاتی ناوەڕاستێکی نوێ، وەبەرهێنان دەبێتە سەردێی قەناغەکە لە جیاتی داخوران، و سەروەری بەسەر شوێنکەوتووییدا بەرزدەبێتەوە.

دەبوایە چی بکرایە یان چ شتێکی لەوە زیاتر دەتوانرا بکرایە؟.. حەسەن ئازانی

(ئێکوتنی بەڕێز مەزڵوم عەبدی لە گەڵ جەلانی دا)

ئایا بەڕێز مەزڵوم عەبدی و کوردانی ڕۆژئاوا پێیان خۆش نەبوو بە تەواوی سەربەخۆ بوونایە، یان لەوە زیاتریان بەدەست بهێنایە؟ ئایا کوردانی ڕۆژئاوا دەبوایە چیان بکردایە؟ یان ئایا چ شتێکی

لەو زیاتریان لە توانادا هەبوو کە بیانکردایە؟
"من پەم وایە کاری درووست بە کەسکی سیاسیی یان سەربازیی ئەوەیە کە ئەوەی پێیان دەکرێت ئەوە بکەن، نەکو بچنە ژێر باری کارکەوە کە هەرگیز پێیان نەکرێت!"!
وەڵامی درووست و لەژیکیی ئەو پرسیارانە، بە بەوای من، تەنها لە لای کوردانی ڕۆژئاوا خۆیاندایە چونکە:
هەر ئەوانن کە ئاستەوخۆ لە ناو کۆشکەدان و خۆشیان بەشکی سەرکین لە کۆشکە، ئەوان خۆیان ئاستەوخۆ لە بەردەم هەڕەشەی لەناوچوون و پاکتاوی نەتەوەییدان، لەو بارەوە بەگۆ زەرن. کوردانی ڕۆژئاوا بە بەراورد بە دەرەوەی خۆیان هەم باشتر خۆیان دەناسن و هەمیش باشتر لە هەزو توانای خۆیان شارەزان، ئەوان خاوەنی مەژوویەکی پڕ لە گیانفیدایی و قارەمانێتین! ئێستا ئەوان خۆیانن کە لە هەموو کەسکی دەرەوەی خۆیان باشتر دەزانن کە تاچ ئاستێک و چەنیش بە دوژمنانی ناوخۆیی و دەرەکیی دەورە دراون. ئەوان دەزانن کە هاوکاری کردوون و جەنیش هاوکاری کراون !. کەواتە، بە بەوای من، وەڵامی ئەو پرسیارەی کە دەڵێ: ئایا لەو زیاتر دەتوانرا چی تر بکرێت، بە درووستی و بە ووونی هەر لە لای کوردانی ڕۆژئاوا خۆیاندایە، نەک لە لای ئەو کەسەی کە نیوەشەو بە چلەی زستانە لە کاتی ڕەشەباو بەفرو بڕاندا کە چاو چاوی نەدەبینی و لە پەنجەرەی ژوورەکەیەوە سەری دەردەناو دەی گوت : ئەمشەو شەوی پەشمەرگەیە!
من بە پشتگیریی لەو بڕچوونەم تەنها دوو دیمەن نیشان دەدەم کە زووربەمان کەم تا زۆر شارەزای ئەو دوو دیمەنە هەین! بە سەرنجدان لەو دوو دیمەنە ئەوەمان بە دەردەکەوێت کە کوردانی ڕۆژئاوا زۆر ژیرانە، سیاسییانەو سەربازیانەش مامەڵەیان کردووە!

دیمەنی یەکەم:
شەڕی فەلستینیەکان لە گەڵ ئیسرائیل و کەمکی جیهانی عارەبیی و ئیسلامیی و تا ڕادەیەک نەو دەوڵەتییش لەبە ئەوان!
فەلەستینیەکانی ناو کەرتی غەزە بە ڕێبەرایەتی حەماس، کە یەکێک بوو لە پێکهێنەرکانی ئێران لە ناوچەکەدا، لە ئۆکتۆبەری ۲۰۲۳ دا هێرشکی بەرنامەبەداڕێژراوی کتو پڕو لە ناکاویان کردە سەر ئیسرائیل و بە سەدان لە منداڵ و پیرو بێتاوانیان کوشت و بە دیانیشیان بە بارمتە گرت. ئیسرائیل لە تەڵەی ئەو هێرشدا پەرچەکردارکی لە سنوور بەدەر تۆندوتیژو وڕانکاری نواندو زۆریش نا مەقانە بوو چونکە بە دیان هەزاری لە فەلەستینیە بێتاوانەکان کوشت و بە سەدان هەزاریشی لە لە پەلوپە خستن و داروبەردیشی بەسەر

کارتی غەزاو نەهشت و کردی بە کلاوو وڕانێکی تواو. لە لایەکی تریشەوە گرووپێکی حەماسیش کە لە سەرەتاوە بە ئاوە دروست ببوو تاکو ئیسرائیل لە سەر نەخشەی جیهان بسڕێتەوە و قانیش لە هەڵگیزی جوڵەکە بخات، کەچی ئاوەتا سیاسەتی ناشیانەی حەماس و خوێندنەوەی نادروستی حەماس بە هەزو جێگاوێگای ئیسرائیل لە ڕووی سیاسیی و سەربازیی و نەودەوڵەتیەوە حەماس و کارتی غەزەی بەو هێزە گەیاند کە ئێستا هەموومان دەیبینین!
لە سەرئەم پەرچەکردارەی ئیسرائیل لە دژی حەماس و فەلەستینیەکانی کارتی غەزە، کە هەڵگای نەودەوڵەتی بە زرایەتی، بەجگە لە ئەمریکاو هەندێک دەوڵەتانی نیو ناتە، هەمووان سەرکەنەی ئیسرائیلیان کردو حەماسیشیان وەک پاڵەوان و نمایندەی ڕزگاریی و دەموکراسیی لە بە خراپکی فەلەستین ناوزەد کرد. تەواوی جیهانی ئیسلامیی و عاڵەمیی پشتیوانیی حەماسیان کردو سەرکەنەی ئیسرائیلیان کرد. تەنانەت دەوڵەتی خواروی ئافریقا واوتریش ڕیشت و ئیسرائیلی خستە دادگای لاهای نەودەوڵەتیەوە.
زۆرێک لە چالاکوانانی سیاسیی و گرووپ و کەمەڵەی سیاسیی ناوخەیی و نیو دەوڵەتیی و فرە هەڵگیزیی لە وڵاتانی هەڵژاواو ئەوروپادا وەخەکوتن و هاتنە سەر خەت. جا ئەوانە لە لایەکەوە سەرکەنەی ئیسرائیلیان کردو خەپیشاندان و مانگرتنیان لە دژی ئیسرائیل دەستپێکردو لە لایەکی تریشەوە حەماسیان وەک پاڵەوان و هەمزی ئازادیی و دەموکراسی فەلەستینیەکان بە خراپکی دنیا دەناساند! بە دەیان هەزار لە خوێندکارانی نیو دەیان زانکۆی بەناوبانگی وڵاتانی هەڵژاواو ئەوروپا خوێندنیان ڕاگرت و چادریان هەڵداو مانگرتن و خەپیشاندانیان دەستپێکرد. خوێندکارانی ئەو زانکۆیانە بەردەم زانکۆکانیان کردە مەیدانی سەرکەنەکردنی ئیسرائیل و لە دژی ئیسرائیل چالاکییان دەنواندو تەنانەت دژی تەواوی هەڵگیزی جوڵەکە ڕق و کینەیان پەخش دەکرد! لەولاوەش حەماسیان وەک پشتەنگ و هەبەری ڕزگاریخوازی فەلەستینیەکان بەدنیا دەناساند.
لە تەواوی جیهانی ئیسلامی و عاڵەمیی و هەڵژاوایی و ئەوروپاییدا لە هەموو لاوە کەمەک کەدەکرایەوە بە کارتی غەزەی ناو فەلەستین. تەنانەت لە نیو کوردانیشدا تا ئەوپەڕی سزیان بزووت بە خراپکی فەلەستین و کەمەکەکی زریش، وەک باس دەکرا، کەکرایەوەو ناردیان بە غەزە! چەندین وڵاتی عاڵەمیی و ئیسلامیی و تەنانەت هەندێک لە وڵاتانی تریش دەرگایان بە بریندارەکانی غەزە کردەوەو چارەسەریان دەکردن و دەرمان و پەداویستی پزیشکییان بە دەناردن. سوپایەکی بەشومار لە نووسەری لای چەپی سیاسەت، بەپسانەوە لە بەرژەوەندی کارتی غەزەو حەماسدا پەنووس و بیریان خستەکار. ئەم بڕیە بە

ئاشکرایی وەک بەڕێی ئەنتی ئەمریکایی و ئیسرائیلیی هاتە مەیدان و هەموو چالاکیەکانیشیان خستە بەرژەوەندی فەلەستین و کەرتی غەزەو لە دژی ئیسرائیل کەوتنە چالاکیی؛ تەواوی ئاگیاندنەکانی جیهانی عەرەبیی و ئیسلامیی لە بەرژەوەندی فەلەستینیەکان و حەماسدا بەردەوام لە چالاکیدا بوون و هەرچی بەندگی مزگەوتەکانی دەوڵەتانی جیهانی ئیسلامیش هەیە و تەنانەت هی مزگەوتەکانی دەوڵەتکانی ئەوروپاو ئەژئاواش بەردەوام لە بەرژەوەندی خەڵکی فەلەستین و حەماس و کەرتی غەزە کەوتبوونە چالاکی و لە دژی ئیسائیل وە جووڵە کەوتبوون و خەڵکیان لە دژی ئەگەزی جولەکە هان دەدا!...فەلەستینیەکان ئەوەی کە لەی دەترسان ئیسرائیل بوو. واتە یەک دوژمنی دیاریان هەبوو ئەویش ئیسرائیل بوو.

کەچی سەرباری ئەو هەموو پاپشتیە ناوخەیی و نەو دەوڵەتیەو پاپشتیی تەواوی نەو جیهانی عەرەبیی و ئیسلامییش بە حەماس و خەڵکی فەلەستین ئەستا بە وردی سەرنج بدەن حەماس و فەلەستینیەکانی کەرتی غەزە چیان لەهاتووە...بەیە شیعار، ئارەزوو، هیواو ئاوات، سەز، تەقەو رق و کینە شتەکن و هەزەکی لە ئادە نابەرابریش شتیکی تر.. دەبە هەندەک جاران و لە هەندەک کاتاندا سیاسەتمەدارو کەسی سەربازیی لە کەلی شەیتان بەتەخوار. دەبە ئەوە بکەی کە دەتوانی بیکەیت!

" ئەو حەماسەی کە داوای دەکرد ئیسرائیل لە سەر نەخشەی جیهان بسڕێتەوە، دیارە بە پاپشتی دەوڵەتانی دژە ئیسرائیلیی و جولەکیی، بەڵام ئەوەتا ئەستا ئازی بووە کە چەک دانە. چونکە ئەو ئەوەندەی پەکراو هەر ئەوەندەش لە ئەستاو ئەمەدا دەتوانێت! ئەستا حەماس ناڵێ دەڵاوم، بەکەو دەڵێ سەرکەوتنم بەدەست هێناوە! چونکە بەرەنگاریی کردووە تا ئەو شوێنەی کە پەی کراوە نەک تا ئەو شوێنەی کە ئارەزووی هەبووە. چونکە کە بە ئارەزوو یان ئامانجی حەماس بوایە دەبوایە نەک هەر تەواوی خاکی فەلەستین لە دەستی ئیسرائیل بێنێتە دەر بەڵک و دەبوایە ئیسرائیل لەسەر نەخشەی سیاسی جیهان بسڕێتەوە ئەگەزی جولەکەش بە هەتاهەتایە نەهێڵێت و بیان خاتە دەریاوە!

دیمەنی دووەم:

یەکەم: کورد و کێشە مەژوویی و ئەواکەی لە گەڵ نەتەوە موسەمانە بادەستەکانی ناوچەکە لە تورک و وعەرەب و فارس!

دووەم: سەزو پشتیوانی کەمەگای نەو دەوڵەتیی و جیهانی عەرەبیی و ئیسلامیی لەبە گەلی کورد بە بەراورد لە بە کێشەی فەلەستینیەکانی

کەرتی غەزە لە چ ئاستێکدا بووە!
کورد لە ژێر دەستی نەتەوە بادەستە برا موسڵمانەکانیدا بە دڵیان ساڵە لە ژێر هەڕەشەی لەناوبردن و پاکتاوی نەتەوەییدایە! چەکی قەدەغەکراوی نەوەدوو تیی لە دژی کورد بەکار هێنراوە و تاکە وڵاتێکی نەو جیهانی عارەبیی و ئیسلامیی دڵنگی لەو نەهاتووە بەجگە لە ئێران ئەویش بەرژەوەندیە سیاسیی و سەربازییەکەی ئەو کاتی ئێران کە لە جەنگدا بوو لە گەڵ عێراقی سەددامیی ئەوەی دەخواست ئەگینا لەبەر چاوی کورد نەبوو! وڵاتێکی ئەوروپی یان ڕۆژاوایی ئانچەکاو دڵنگی لەو نەهات، خوێندکارانی زانکۆیەکی نەو دەوڵەتی و نەو جیهانی عارەبی و ئیسلامیی باسکیان لە نەبوو، ڕاگەیاندنکان و چالاکوانانی سیاسیی وەک هەر نەیان بیستبێ وابوو کە چ لە کورد دەکرێت!
نەتەوە بادەستەکانی وەک تورک و عارەب و فارس کە بە هاوکاریی وڵاتانی زلهێزی جیهانیی بە تایبەتی ناتۆ کوردیان بەسەر خەیاندا دابەش کردووە، ئایینی ئیسلام وەك چەکێکی کوشندە لە دژی برای کوردی موسڵمانیان بەکار دەهێنن بە بیانووی ئەوەی گوایە کافرو بەباوەڕن. جا بۆیە بە پێی سورەتی ئەنفال ئەنفالیان دەکەن، سوڕەتی ئەنفالیشیان لە قورئان بەسەر کوردا بە کرداریی لە ساڵی ١٩٨٨ دا جێبەجێ کردووەو بە سەدان هەزار لە خەڵکی بێتاوانی کوردیان زیندەباڕ کردووەو ئەو جیهانە گەورە ئیسلامیەش نوقمی لەو نەهاتووە. هەرچەندە خوا لە قورئاندا دەفەرموێت : "کنتم خیر امة اخرجت للناس تامرون بالمعروف و تنهون عن المنکر وتوءمنون باللە. ئالی عەمران ١١٠" : ئەو چاکترین کەمەڵن لە ناو مەردمی دنیادا سەرو هەڵدا، فەرمان بە چاکە دەکەن و لە لەوا دەبەستن، باوەڕیشتان بەخوا هەیە. قورئانی پیرۆز لە وەرگەڕانی هەژار موکریانی لاپەڕە ٦٤.
دیارە جیهانی ئیسلامیی ئەو کیمیاباران و ئەنفال و قڕتە و عامەی کە لە کوردان دەکرا بە دەستی برا موسڵمانکانیانەوە بە کاریکی خراپ و مونکەر لە قەڵەم نەدراوەو پێیان ناوا بووە ئەگینا هیچ نەبە لەبەر خاتری خواو ئەو ئایەتە هەندێک لەوان دەماری موسڵمانێتییان دەبزووت و وەدەنگ دەهاتن. هەر بۆیەش کەس نوقمی لەو نەهاتووە. دەگوترا کە یاسر عەرەفات سەرکی ناکخراوی فەلەستین گوتوویەتی کە گوایە بیستوویەتی سەدام لە دژی مەشوولە دەرمانی ڕشتووە! نەتەوەی بادەستی فارسیش ئەوەی کە پێی کراوەو توانیویەتی لە نەتەوەی بادەستی عارەب خراپترو زەرەری بە کوردە برا موسڵمانکەی خەی کردووە، تەنانەت لەبەر ئەوەی کە هەموو ڕۆژێک گەنجی کورد هەڵدەواسێت و دڵیان کوژێت بە بیگەی پێت و قنارە وێک ڕژەمی پێت و

سەدارە ناسراوە. ئەوتە تاکو ئێستا و لەو سەدەیشدا لە سەرووی بیست ملیۆن کورد مافی ئەوەی نیە بە زمانی خۆی بخوێنێت و ناوی کوردیی لە منداڵەکانی بنێت. نەتەوەی باڵادەستی تورکی موسڵمان تەنانەت کورد وەک و مرۆڤ نابینێت و چەندین هەڵمەتی قڕکردن و لەناوبردن و کۆمەڵکووژیی لە دژی کوردان ئەنجام داوە.
ئەرێ گەلێ کێستان بینیتان خوێندکارانی وڵاتیکی ئەوروپی، ڕۆژاوایی یان لە جیهانی عارەبی و ئیسلامیدا خوێندن ڕابگرن و بڵێن بۆچی وا لە کوردان دەکەن؟ هەروەک چۆن ئەو کارەیان بە بەردەوامیی لەبەر فەلەستین و حەماس و کەرتی غەزە دەکرد؟ بۆی چەپ و میدیای چەپ و نووسەری چەپتان پێ لە چ ئاستێکدایە لە بۆرامبەر گەلی کوردو کەرتی غەزەی ناو فەلەستین؟ ئەدی بێندەگەی مزگەوت و دەنگی موسڵمانە بۆوج و دیارکانتان بیست لە دژی تورکیاو سوریاو عێراق و ئێران کە بڵێن بۆچی وا لە کوردان دەکەن؟ یان بە پێچەوانەوەیە ئەوتە گوێتان لە سورەتی ئەلفەتحە کە لە دژی کوردان بۆکاری دەهێنن!
باسکەی ئیمە ئێستا لە سەر کوردانی باشی ڕۆژاوایە کە چەندین ساڵە هەموو مافێکیان لە لایەن نەتەوەی باڵادەستی عارەبی موسڵمانی سوریاوە لێزەوتکراوەو کورد لەرەش بە دەست ئەو برا موسڵمانیەوە هەمیشە لە ژێر هەڕەشەی لەناوچوون و قڕکردندا بووە.
لە ساڵی ٢٠١١ وە کوردانی ڕۆژاوا لە هەموو لایەکەا لەیان دەدرێ و هەرشیان دەکرێتەسەر بە هەموو جۆرە چەک و شێوەیەک هەوڵی لەناوبردنیان دەدرێت.. تورکیا بە دەیان گرووپی تیرۆریستی لە دژی کوردانی ڕۆژاوا دروستکردوون و بڕیدوانەتە گیانی کوردانی ڕۆژاوا، بە نموونە داعش. هەروەها تورکیا دەرگای کردەتەوە بە ئوغوریەکانی چین و چیچانیی و ئەفغانیی و مەجاسیی و چەندین نەتەوەو ڕەگەزی تر کە بە جیهاد لە دژی کوردان بینە سوریا.
تورکیای برای موسڵمانی کوردان کۆمەکی لە هەموو ڕوویکەوە بە گرووپە تیرۆریستانە دەکردو تەیاری دەکردن بە هەموو جۆرە چەکەک و بڕی دەدانە گیانی کوردانی ڕۆژاوا. لە کاتی شەڕو پێکدادانەکانیشدا تورکیا بریندارەکانی بە گرووپە تیرۆریستەکان چارسەر دەکرد، ڕۆمەکی ئیسد لەولاوە لە کوردانی ڕۆژاوای دەدا، تورکیا ڕاستەوخۆ بە سوپاوە خۆی کردە ناو بەشکی وڵاتی کوردانی ڕۆژاواو شەڕی لەگەڵ کوردانی ڕۆژاوا ڕاگەیاند، قەتەرو سعودیە بە هەمان شێوە بە پوڵ و کۆمەک و بە چەک و شێوەی جۆراوجۆر چەندین گرووپی تیرۆریستیان لە ناو سوریادا لە دژی کوردان دامەزراندن و لە دژی کوردان بۆکاریان دەهێنان.
کوردانی ڕۆژاوا بەجگە لە باوەڕی پتەو بە کێشەی خۆیان کەس نەبوو لە پشتیان بێت. زۆر وڵاتان بە تیرۆریستی ناوزەد کردبوون بە

تایبەتی لە نەو ناتەدا زۆر خۆشویست نەبوون، تەنانەت لە نەوخۆشدا سنووری کانیان لەسەر دادەخراو ڕێگەیان پێنەدەدرا کە بریندارەکانیان بینن بۆ بۆشکی تری ڕزگارکراوی کوردستان، تەنانەت لەناو تورکیادا سورەتی فەتح لە تەواوی بەندەکانی مزگەوتەکانەوە پەخش دەکرا لە دژی کوردانی ڕۆژئاوا خەڵکیان لەبۆ غەزایە دەنارد . کورد بە کافرو بەباوەڕ ناوزەد کرابوو. کوردانی ڕۆژئاوا لە بەرامبەر دەیان گرووپی سەربەی ئوغوریی و چیچانیی و عاڕەبیی و ئەفغانیدا تەیار بۆ ئایدۆلۆژیەتی ئایینی و سەر بە سەلەفیەت و وەهابیەت و ئیخوانیەت بەرەنگاریی لە وەڵات و خەڵک و ئاوی خۆی دەکرد! کوردانی ڕۆژئاوا لە بەرامبەر هەرشەکانی سوپای تورکیاو هەڕەشە بەردەوامەکانی ئەردۆغان، لە بەرامبەر دوو سێ وەڵاتی عەڕەبیدا، هەروەها سەرباری ئۆوەش لە نەوخۆدا لە لایەن هەندێک لە حیزبی کوردیەوە دژایەتییان دەکرا. کوردانی ڕۆژئاوا لە زۆریی و ئاسمانەوە ئاگریان بەسەردا دادەباری. فشاری دەوڵەتانی نێو ناتۆیان لەسەر بوو کە پەیتا پەیتا پێیان دەگوتن دەبێ کەتایی بە خەسارێی ڕۆژئاوا بهێنن و بچن لەگەڵ جەلانیەکەی پەروەردەی دەستی ئەمریکاو ناتۆ ڕێک بکەون و لەو لاشەوە خستبوویانە ژێر فشارو هەڕەشەی ئاستوخەی تورکیاو گرووپە تیرۆریستەکانی سەر بە تورکیاو هەروەها حکومەتە کەی جەلانیش لەوان باشتر ماموستای لە گەڵ کوردانی ڕۆژئاوادا نەدەکرد. گەمارێیەکی تەواوی هەمەجۆرەو هەمە شێوە لە هەموو لایەک و ڕوویەکەوە خرابووە سەر کوردانی ڕۆژئاوا!
ئەرە گەلەی ڕەخنەگرو نەیاری ئەو ڕەکەوتنە کە بە تەسلیمبوون و شەرمەزاریی دادەنێن، پەم ناڕەزایەتیدەبە کوردانی ڕۆژئاوا لەوە زیاتر چیان بکرادایەو دەیانتوانی چی بکەن؟
ڕەخنەگرەکی پشتی کەمپیوتەر ئامادە نەبێت کوچکە چایەک کەمەک بە کوردانی ڕۆژئاوا بکات، کەچی لەولاوە بێت و بڵێت: "بەخوا نەدەبوو وایان بکردایە." ئەرە پەم ناڕەزایەتیە بەچی بڵێی قوە بەدەستی خەڵکەوە هەندە بە سووکی دەبینن؟ دە وەرن با بە خەیاڵەش بە بە تاوەک خەمان بخەینە شوێنی کوردانی ڕۆژئاواو وا دابنێنین لە شەڕداین لە گەڵ ئەمریکا، تورکیا، قەتەر، سعودیە، هەروەها جەلانیش بە سوپایەک زەبەلاحی تەیارەوە و پە لە سەربەو تیرۆریستی ئەفغانیی و چیچانیی و ئوغوریی کە ئامادەو لەسەر پێن بێن کج و ژنەکانمان بە کەنیزەک و سەبایە بەرن و پیاوەکانیش سەربڕن، لەولاشەوە تەنانەت لە لایەن برا کوردەکانی خەشمانەوە ڕێگریمان لێبکرێت و وەک دوژمن بمانبینن، ئەدی لەو حاڵەتدا دەبە ئەمە چیمان پێبکرێت و بتوانین چی بکەین؟
ئەوەی لە شەڕان نەبە شەڕەو بەڕە قوریش بەدەست خەڵکەوە سووکە!

"ەشەباو بەفروبەرانەکەو چاو چاو نابینێت، کاکیشم بە بیجامەوە لە پەنجەرەی ژوورەکەیەوە سەری دەردەهێناو خەڵکی دایدەخستەوە ووی دەکردە هاوسەرەکەی و دەیگوت: بەخوا ئافرەت ئەمشەو شەوی پەشمەرگەیە!"
چلەی زستانە، نیوەشەوە، تاریک و تەنێم، لەبەر تاریکیی و بەفر کە بە باوە دەباری چاو چاوی نادەبینی. تەنانەت گەپەکانی نەو شەقام و بازارە سەرەکیەکانیش هەزی ووناکییان لەبەرابوو جا چ جای هی نەو کەڵانەکان. ەشەبای نەو سڵەمانی ئاوەندە بە هەز بوو کە تینی بە دەرگاو پەنجەرەکانیش دەهیناو زەر بە زەحمەت دەتوانرا لایەکی پەنجەرە بکەیتەوە تا بزانی دەرە چۆنە، چونکە لەوانەبوو با پەنجەرەکەی بشکاندبایە. لە ناو قوژبنی ژوورەدا دەبوایە چەندین گەرمکەرەوەو سەپاو جلی گەرم و پەخەفی گەرم وئەستوورو چاکت هەبە تا لەو سەرمایە بتوانیت خەت بپارێزیت.
کاکەم، کە چەندین جاریش داوای لەدەکرێت بەک و کەمەکەکی ئاگەر زەر کەمیش بە جیی خەی هەر دەگرێت، بە نموونە گەڕەوی بێت، بەتانی بێت، یان بلووزکی زستانە بێت بینرێت بە پەشمەرگە تاکو لەو زستانە فریای پەشمەرگەیەک بکەوێت. بەڵام کاکەم سەرباری ئاوەی پارەداریش بووە هیچی نەداوە. کەچی لەو شاوە زستانەدا هەر چەنەک بێت لایەکی پەنجەرە دەکاتەوە بە ئاوەی بزانە دەرە چۆنەو لە پەشەبای سڵەمانی بە بەفرەوە خەی دەکا بە ژوورەکەداو ئاوێش بە پەلە دای دەخاتەوەو دەڵێت : بەخوا ئەم شەو شەوی پەشمەرگەیە!…
کاکەم وای دەزانی پەشمەرگە مەڵەق نیەو سەرمای نابە و نان و ئاوی ناوە و گولە نایبڕێ و نەخۆش ناکەوێ و جل و پەخەف و تەقەمەنیشی ناوێت..

هەندێک تێبینی لە ڕەوان خەباتی فەڵەستینیەکان و کوردا!

فەڵەستینیەکان تەنها لە گەڵ ئیسرائیل دەجەنگن، بەڵام کورد لە گەڵ چوار دەوڵەت دەجەنگێ کە بریتین لە تورکیاو سوریاو ئێراق و ئێران. سوریاو ئێراق هەم سەر بە هەردووک جیهانی عاڕەبیی و ئیسلامین، ئێران سەربە جیهانی ئیسلامییە، تورکیا سەر بە جیهانی ئیسلامییەو هەم ئەندامی ناتۆیە! واتە کورد لەگەڵ دنیایەک دوژمندا دەجەنگێت!
ئەو وگەلێی کە فەڵەستینیەکان لە دژی دەجەنگن موسڵمان نیەو جولەکەیە هەر بۆیە تەواوی جیهانی ئیسلامی و عارەبی هاوکارن لەگەڵ کێشەی فەڵەستین. بەڵام کوردەکان لە دژی چوار نەتەوەی باودەستی موسڵمان دەجەنگن بۆیە تەواوی جیهانی ئیسلامی و عاڕەبی هیچ هاوکارییەک بە کورد ناکەن و پێیان وایە کێشەی نەوان دوو موسڵمان کێشەی ناوخۆیی خیانەو بۆیە گوێی خیانی لە کەڵ دەکەن!

فەلەستینیەکان کەمترن لە حەوت ملیۆن عارەب و چەندین دەوڵەتی عارەبییان هەیە و لە پشتیانەوە هەڕەشەی تەواوی جیهانی عارەبی و ئیسلامیش پشگیری لە کۆشکی فەلەستین دەکات. لە بەرامبەردا هێزی کورد لە سەرووی چل ملیۆنەوەیە و هیچ دەوڵەتێکی کوردییش بوونی نیە. بۆیە کورد هیچ کات نایتوانیوە پشتگیریی جیهانی عارەبی و ئیسلامی بەدست بهێنێت!
سەرباری ئەو هەموو نابەرابەرییش کورد توانیویەتی خۆی بگرێت و بمێنێتەوە. توانیویەتی سیاسەت بکات، شەڕ بکات، ئاشتی بکات و ڕێکەوتنیش بکات! کورد هەیە و دەمێنێت سەرباری هەموو خەخرییەکی ناوخۆییش!

حەسەن هازانی

هەوشاندنەوەی هەستی درێژی جەبەجەکردنی ڕێککەوتنی ٢٩/١/٢٠٢٦ــ.. شاخەوان قادر شەش

ئەگەر گەل کەوتە بەردەم هەڕەشەی لەناوچوون و بەرگریێکردن خەکوژیی بوو، گەیشتن بەڕێککەوتن و هازیبوون بە دەستکەوتکی کەم باشترە لە لەناوچوون و لەدەستدانی وەات. تەنها بە بیرهێنانەوە، ئەوەی بارەکەی ١٨٠ پلە گۆڕیی بووبی تەمپ بوو. کاتێ دەناڵد تەمپ وەکو سەرکی ئەمریکا دووبارە هەڵبژێردرایەوە لە ساڵی ٢٠٢٤دا، یەکێ لە مەترسیەکان ئەوەبوو هێزئاڤا بە تورکیا جێ بهێڵێت، وەکو ئەو لە ساڵی ٢٠١٨دا ویستی هەمووییان بکاتە دیاریی بە تورکیا، کە بە کەمەکوژیی و داگیرکردنی دەڤەری عەفرین کۆتایی هات. دیارە ئەوەی لێی دەترسیان بەداخەوە ووویدا. ئەردەگان لە سیاسەتدا ئەزموونی هەیە و دەشزانێ چۆن سەزی ترەمپ بەلای خۆیدا ڕابکێشێت، پەیوەندی خەزانی و بازرگانیان لە نەواندا هەیە، جووت تاوەری ترەمپ لە ئەستەمبەلدا دروستکراوە. ئەوەی ئەردەگان دەیخواست دەرگەی بە

کرایەوە، لەم هەڵگیرساوەوە وەکو ساڵی ٢٠١٨ پلانی نوێی داڕشت، لەگەڵ ترامپ و ئیسرائیل لەسەر لابردنی ڕژێمی ئەسەد هەکەکەوتن، پشتی ئیسلامیە تیرۆریستەکانیان گرت، سەرکردەی تیرۆریستەکان حەمە جەلانیان هێنا وکردیانە سەرۆکی سوریا. وەکو تورکیا و بە پاڵپشتی تورکیا ئامانجی سوریا لەسەرتاوە لەناوبردنی خەسڕی هەژاڵا بوو، وەکو پێشتریش ئەم تیرۆریستانە دوژمنی سەرەکیان خەسڕی کورد بوو لە هەژاڵا. لەژێر ناوی سوریایەکی یەکگرتوو و بە تیرۆردا لەگەڵ ترامپ هەکەکەوتن و ئۆباما تیشکی سۆزی بە هەڵکردن. ئەوەبوو ترامپ پشتی لە کوردی هاوپەیمان کرد و لە هەڵگەڕانەوە داوا لە کوردەکان کرا خۆیان هەڵوەشێننەوە ئاگرەنا لێیان دەدرێت. ئەمریکا، تورکیا، سعودیا و قەتەر چوونە پشتی جەلانی کەنە سەرەک تیرۆرستی ئیسلامی و هەرشیان بە کوردەکان هێنا. هەژاڵا کە بەهەزاران کەسی لە شەڕی دژی داعشدا لە دەستدا، خاوەنی هێز بوو، خاوەنی بیر و ئایدەلۆژیا بوو، خاوەنی سەرکردەی مەیدانی بوون، بەیاری بەرگریان تا دوا فیشەک دا، کوردانی تاراوگە ژانە سەر شەقامەکان و داوای پارێزگاریی گەلی کوردیان کرد. بەیاری بەرگرییکردن وایکرد هەندە لە دەستانی کورد لە ئیسرائیل و هەژاوا بجووەن، هەگە بە شەڕ و کەمەکوژیی کوردان بگرن.
بەکورتی ئەمریکا گەورەترین ناپاکی لە کوردانی هەژاڵا کرد کاتێ پشتی لەوانە کرد کە خۆنیان بە بەرگریی لە مرۆڤایەتی هشت، وە پشتی ئەوانەی گرت کە کەمەکوژیی خەلکی سفیلیان کردبوو و دژی ئازادی و دیموکراسی بوون، بە بەهگەی ئەوەی ئەمریکا خۆی وەکو تیرۆریست ناوزەدی کردبوون و خەڵاتی بە کوشتنیان تەرخان کردوو. هەڵەی ئەوروپا زۆر لاواز بوو، پاسیف بوون و لە کەلەنی چاویانەوە سەیری ئەم ناپاکییەیان کرد کە هەموویان لە کوردیان کرد.
گەلی هەژاڵا، کورد و کەمینەکانی دی، خاوەنی خەسڕیی بوون، ئێستا ئەم خەسڕییە نەما و کەتایی پێهێندرا، نەمانی خەسڕیی و دەسەاتکی پشکەتووخواز و نزمبوونەوە بە ئاگاری خوێندن بە زمانی کوردی و پارێزگاریی هێزە چەکدارەکان لە هیزی سوپای سوریادا، کەمترین دەست کەوتە، زۆر ئازار بەخشە کە سەیری ئەم دابەزین و نسکۆیە دەکەین، بەهام ئەوە لە لەناوچوون و بەعەربکردنی وەات باشتر بوو. نەتەوەی کورد هێزی زلهێزکانی ناوچەکە و جیهانی نییە، بۆیە کە گەورەترین زلهێز دژی گەلی کورد وەستایەوە، ناکرێ هەگەی خەکوژیی هەبژێریت. هاوکێشەکە وا سوایەوە و تورکیا گەیشتن بە ئامانجەکانی بە خرایە سەر پشت.
ژنەاە مەزڵوم عەبدی لە وتارەکەیدا ئاماژە بە تەواوبوونی تەکەبوونی هێزەکان هەسەدە بە سوپای سوریا دەکات. بەپێی

هەواڵکان ئەو هەزانەوە بە پارێزراوی ماونەتەوە و تەنها ناویان گۆڕدراوە. ئەگەر وابێت ئەوە کارێکی باشە، خۆ ئەگەر پارێزگاریی ناوچە کوردیەکان بەو هەزانە بسپێردرێت گرنگی ئەو هەزانە وەکو خۆی دەمێنێتەوە.

ئەو جۆرە لێکدانەوە مافی خوێندن بە زمانی دایک لە خوێندگەکاندا لە ناوچە کوردیەکاندا دەکاتەوە، ئاماژە بە بەڕێوەبردنی سەرکی سوریا لەم بارەیەوە دەکات. ئەگەر مافی خوێندن بە زمانی دایک لە بەڕێوەبردنی بخرێتە دەستوور بگومان ئیدی ئەوە دەچێسپێندرێ و بە ئاسانی لاناچێت، بەڵام ئەگەر تەنها بەڕێوەبردنی سەرکی بێت، جگەی نیگەرانییە و دەکرێ لە داهاتوودا جۆلانی خۆی یا سەرانی سوریا لێی پاشگەز ببنەوە.

مەزڵوم جۆخت لێسەر سوریای داهاتوو وەکو سوریای ئاشتی و بەیەکەوەژیان دەکاتەوە و دەڵێت، "ئەو سوریایەی ئێمە دەمانەوێت بنیاتی بنەین، سوریایەکە بە هەموو گەل و پێکهاتەکانی لە عەرەب، کورد، سریانی، ئاشوری، تورکمان و هتد. سوریایەکی یەکگرتوو و ئارام، کە ماف و کەرامەتی هەموو هاوڵاتیانی بپارێزێت و پاشەڕۆژێکی باشتر بە نەوەکانی داهاتوو دابین بکات". لە ڕاستیدا بەدیهێنانی ئەم سوریایە کە بە هەموو گەلانی سوریا بێت و مافیان وەکو هاوڵاتی و کەمینە پارێزراو بێت، سەختە بێتەدی. چونکە، یەکەم، لە سوریادا ژمارەکی ئیسلامی نەتەوەپەرست لە دەسەڵاتدایە کە دژی مافی گەلانە. دووەم، تورکیا کە پاڵپشتی حکومەتی سوریایە بەهەموو شێوەیەک دژیی هەر چەمکێکە کە پەیوەندی بە مافی گەلان وەکو کەمینە هەبێت. سێهەم، سوریا وەاتێکی ناسەربەخۆ و بە هەزە و بە پارەی دەرەکی وەستاوە، باری ئابووری لارە. ئەگەر بە قسەی تورکیا و قەتەر و سعودیا نەکات هاوکارییی لە دەبەن. چوارەم سوریا لە نوخەیدا نایەکگرتووە و کاریگەریی گروپە ئیسلامیە تووندڕەوەکانی بەسەرەوەیە، وەکو ئیسلامیەکان دژی مافی نەتەوەی کورد و نەتەوەکانی دیکەن. پێنجەم ژمارەکە و گروپە ئیسلامیەکان دژیی ئازادی و کرانەوەی مرۆڤن، باوەڕیان بە مافەکانی مرۆڤ نییە. بەیە ئەم سوریایەی مەزڵوم دەیخوازێت بەداخەوە زەر سەختە بێتەدی. جگەلەوەی ئەگەرەکانی پاشگەزبوونەوە و سەپاندنی حوکمی دیکتاتۆرانە بە کراوەیی هەن.

هەرچەنی بێت کورد لە ڕۆژئاڤا هێندە هەنگاوی گرنگی سەرکەتایی هاویشتووە، پێشتر دان بە بوونی نیشتیمانی کورد لە سوریا نەدەندرا، خوێندن بە کوردی قەدەغە بوو، کورد هیچ مافێکی نەبوو. ئێستا دان بە بوونی کورد و زمانەکەی لە سوریادا دەندرێت، ئەگەر ئەو دانپێنانە بچێتە دەستور دەچێسپێ و بە ئاسانی لاناچێت.

کۆمەڵگای جیهانی هوشیار بکاتەوە، هێزی مرۆیی هەیە، بیرکەی پێشکەوتووخوازانەی هەیە، ئەوەش بە ئاسانی لەناو نابردرێت. پێویستە ئەو ئامادەییە دەستی پێوە بگیرێت و بپارێزرێت بە دەرفەتی داهاتوو.
بەداخەوە ئەوەی ڕووداوەکانی سووریا لەسەر دابەشکردنی کوردستان و هەوڵی تواندنەوەی کورد لە بەتەڵی دەوڵەتە سەپێندراوەکاندا ئەوەش پەداگرتنە لەسەر ناڕەواییەکانی ڕابردوو کە لە دوای جەنگی یەکەمی جیهانەوە لەسەر کورد ئەنجامدراوە. ئەویش تورکیا پەداگریی لەسەر دەکات و لە ژێر ناوی پارێزگاریی لە مافی کوردەکان لە وڵاتانی دراوسێ بە خەڵکی دەفرۆشێت. تورکیا دیهەوە ئەوەی لە سوریا بەدەستی هێنا لە وڵاتانی دراوسێش جارێک لەم نموونەیە بەسەر کوردەکاندا لەژێر چەمکی درێندەی مافی کوردەکاندا بسەپێندرێت.

٢٧/٨/٢٠٢٦

هەشتوویەك هایکۆ.. مۆکەمەم ڕەشید تاڵەبانی

خەونم دەبینی
سواری ئەسپێکی باڵداربووم
بە هەورازو نشێوەکاندا
ڕووەو هەتاو دەچووم

خوڵێی جگەکەی بەر ماڵمان
لە گومدا دەزرنگایەوە
هەرکە تینووم لە بشکاندایە
لەبەر پەمدا هەڵدەستایەوە

تریفەی مانگ بووتە هاوڕێم

گەر لە شەو تاریکەکانیشدا
بەزار بم
مەسجی خۆی هەر دەنێرێت

باران بە لەزمە دەبارێت
چاو چاو نابینێت
لە دووەیانی چاوەڕوانیدا دەش داماوم
ئەم تەمتومانییە
کەی بەوەتەوە

دوژمن لە هەڵەشەی خۆی ناکەوێت
شەوەڕۆژ پیلان دەگێڕێت
منیش توشووی خەمم لە پشت توندکردووە
لە تاریکەشەوەکدا
بەسەریدا بدەم

نە لە تەپ و نە لە مووشەك دەترسم
هەموو بستێکی ئەم خاکەم بووەتە سەنگەر
درێنیش هەڵبدەن
بە بانەوی وڕە دەیخەمە خوارەوە

لە هاش و هووشی دوژمن زەندەقم ناچێت
ئەوە نیشانەی بە دەستهاتییە
کاتێك گوللە نەوچاوانی دیواودەر دەکات
هات و هاواری
کپ دەبێتەوە

لەناو دەریادا بەلەمەکم دەزییەوە
چەتە دەریاییەکان
بە چەتەیی بکاریان هێنابوو

بۆ سەوزەکانی گۆڕەم
بزربووبوون

ژۆر بەرەو ئاوابوون دەچوو
تیشکی خۆنگاوخۆنگ ئەو ناوەی تەنیبووەوە
پاش تاوێکی دی
تاریکی دادێت و
ئێستێرەکان دەدرەوشێنەوە

سینگی دوو سەوی لاسوورەی گرتووە
شەرم دەکات
لە هەموو کەسێک دەیانشارێتەوە

بۆ خۆگۆ پێچاوپێچەکان و
بۆ هەوارز و نشێوەکان و
بۆ کووچەباخەکانیشدا بێت
هەر دەچم بۆ لای یار

ئەم زستانە پاڵتۆ ئەستوورەکەم دەپۆشم
بۆفر تا ئەژنۆ دێت و
زۆلامان خۆق دەبنەوە

لە وەستگەی چاوەڕوانیدا
چاوەڕوان بووم
ئاوی قاچم داهات
هەشتێ چاوەڕوانی نەهات

ئەم جارەیان باوتەز هەڵیکرد
دەرگەی دەوارەکە دادەخەم

تەپ و تەز
چاوی هیوا کوێر ناکات

لەمژە ئەم چەمە
بە بەردەم گونددا گوزەر دەکات
هیچ ڕۆژێك نەمبیستووە
گەرانی نەچەت و
هەڵە لە نەدات

ئەو چیایەم کردووەتە دەستی خەم
پەنا بە سەبەرەکەی دەبەم
بەسەرهاتی بە دەگمەنەوە
دنیام بە ئەمکەو
لە پشتەوە بەر خەنجەرم نادات

برستی شەرکی دندیە
بەسەی مەرگە
ڕۆژگارێك دەت
بە چاوقووڵە زەلامان ادماەت

لە سەبەری درەختەکانی باتدا
ادەکشەم
لە بن باڵی ئەوینتدا
خەم لە وەیشوومەی پژارەو غەم
دەپارەزم
پەنا بە زوڵفی سەزت دەبەم
لەشی سەرما بردەم
بە تارای حەزەکانت دادەپەشم
زاری ئارەزوو دەکەمەوە
دەم بەهەنگوینترین بەروبووەکانت
دەبەم

من بیر لەو شتە دەکەمەوە
تۆ بیری لە دەکەیتەوە
تۆ بیر لەو شتە دەکەیتەوە
من بیری لە دەکەمەوە
هەر یەکەمان بیر لەوە دەکەینەوە
ئەو شتە بکەین
بیری لە دەکەینەوە
تۆیش بیر لەوە دەکەیتەوە
ئەو شتە بکەیت کە بیری لە دەکەینەوە؟؟

ئەم کاغەزانە نیشتمانی منن
بە ئارەزووی خۆم بە پێ دەشت و
چیا و دەڤ و هەورازەکانیدا
تەماتەن دەکەم
تا چاوبەکات بیر لە قووڵایی ئاسمان دەکەمەوە
تا پێ بتوانێت
بە کەژان و شەقامەکانی سەزیدا
پیاسە دەکەم
جوانترین وێنەی خۆنیان
تەدا دەڤازنمەوە
ئەگەر ماندوویش بم
لەناو ستەیکدا ئادەکشەم و
سەرخەوکی ئاسوودەیی دەشکێنم

بۆ هەورازدا دەڤیشتم
جانتایەکم دەزیەوە
زرێزەکەم هەڵپچڕاند کەروشکەکی تەدا بوو
بە دوو گومبەتانێ لەچاو ون بوو
سێرم کرد سەدان سیدی لەژێریدا بوو
سروودی ئەی ڤەقیبیان
تەدا تەمارکرابوو

ئەوەند لە وێنەکەم هوانی
چاوم ئەبەق بوو
هەشکەوپشکەی کرد
هەنگەکان تەکەڵە بوون
بەرەو تەڵخی چوون
هەردوو پەووم نووقاند
وێنەکەم لەناو دەدا هواند

لەناو بەلەمەکدا بووین
بە کەناری ئەوبەر دەچووین
ماسییەك پەیدا بوو
بواری پە پشان داین
ئەژدیهایەك لەو خواروە بوو
باج و سەرانەی دەستاند

ئەم کورسییە لاقەکی شکاوە
ئەو سە لاقەکەی سکایانە
بەرگەی قورسایی ئەو زەلامە ناگرن
ئەوەندەی ورچەك زل بێت

شەقامەکان جمەیان دێت
پارکەکان جمەیان دێت
کۆانەکان جمەیان دێت
بەردەم مارکێتەکان جمەیان دێت
بەردەم ماهەکان جمەیان دێت
لە ئێستەبیل
بە کوە هەڵەین
لەبەر ئێستەبیل؟؟

چاویلکەکەم بانگی کردم

ئەو وشە وردانەی پە پەشان بدەم
لە دوایەمین هەستی چاەکەوە
گرمەلە بوونەو
شەرم دەکەن
خەیان پەشانی یار بدەن

ئەم بەیانییە
چەند جارەك سەرپەپلکەکان کەوتم
گەپەکان نووستبوون
نەمهەشت ترپەی پەم
خەوزەیان بکات

ئەمە پشووەو
کەمەك لە باخچەکە پات دەدەمەوە
تا درەخت و گوەکان
هەواەی بەنخەشم
بە لووتدا بدەن

پاییز جانتاکەی بە شانەوییەو
خەریکە سەفەر دەکات
چاوەەی لەزمەیەك بارانە
شەستەکان بشواتەوە

ئەمە هەتاو میوانەو
لەسەر هەیوانەکەوە
تیشك دەبەشتەوە

ئەستەرەکان
بە ئاسمانی هیواوە جریوەیان دەت
بەرەبەیان

بۆ ڕۆژی دادگەیەنن

بەم ڕەشەباوە دیارە
ئەم زستانە تووش بێت
بەفرو کەیوە
لەگڵ خۆی بهێنێت
چی کەرپەی بەخت هەن
لە سەرماندا ڕەق ببنەوە

لە دەرگەی چامەیەك
چوومە ژوورەوە
لە پەنجەرەی کشەوە
سێیری کەنانی واتام کرد
سەروایەك
هەندەپەی و گەرانی زاری دەچێ

ئەو ناوونیشانەم پێ جوانە
لە دوو وشەدا خۆی دەخەمڵێنێت
ئەو ڕۆنووسەم پێ ناشیرینە
هەموو یایەك دەکات بە جووت
ئەو ڕەفتارەم پێ پەسن ناکرێت
پەڕاو پەڕاوە،
ئەو دیکات بە پووت

بە فەرگە دەچووم
وانەی نیشتمانی بەرەوە
چەند چەکدارەکی دەم پێچراو
دەستگیریان کردم
وەنەی پەشمەرگەیەك لە باخەم بوو
ئاڵایەکی چوار ڕەنگیم بەندەکردەوە
هەتاوەکی تەدا بوو

پرشنگی دەدایەوە

چایخانەکە لەسەر پێپلکانەیە
شیرینت بوەت بۆت دەنن
تاڵت بوەت بۆت دەنن
نازانیت
کامیان بۆ کەوچك تۆك بدەیت

هاوین مەشخەڵکی بەدەستەوەیە
گەڵازانی پاییز ناودێت
گەڵازانی پاییز
گەردەلوولکی بە دەستەوەیە
سەرمای زستان ناودێت
سەرمای زستان کۆیەکی بە دەستەوەیە
فێنکیی بەهار ناودێت
فێنکیی بەهار
هەور هەور بەناو سەوزایی سروشتدا
گەرانیی نەورەز دەچێت
ئارەزوو ناکات
هاوین لەخەی زیزبکات

لە باکوور هەر ڕەشەی من
لەناو ستەمی ئاسیزمدا جوانەمەرگ دەبێت
لە ڕەژەنات هەر کیژی من
لەناو جبەی ئاخونددا خوێنی دەژێت
لە باشوور هەر لاوی من
بە ئاواتەوە سەر دەنێتەوە
لە ڕەژئاوا هەر گەنجی من
لەناو قوڕگی فاشیزمدا دەتلێتەوە
خوایە کەی ئەم ستەمە لە سەر من و
جگەرگۆشەکانم هەڵدەگریت

چەندی غەمم بێت
چەندیش دڵی هیوام تەنگ بێت
چەندیش ئاسمانی ژیانم لێ دابخرێت
چەندیش دوژمن
تەنگم لێ هەڵبچنێت
قوڕقوشمم بەسەردا ببارێنێت
پێ بە گەرووم گەرانی دەچێم
پێ بە گەرووم هاوار دەکەم
سەر و مێشك و دڵ و جەرگی دەبەم

بەرەو چیایەك هەڵدەزنام
بۆ تەنیشت جگەیەكیەكدا تێپەڕیم
لەو لاوە تێپەڕیەك سێبری دەکردم
ئاوەم دایەوە
چەمەکی پشتم دەگریا

ئەم بەیانییە زوو لە ماڵ هاتمە دەرەوە
کەڵان کپ و مات بوو
درەختەکان نووستبوون
هوزارەك بە ئاگەبوو
سروودی بەزاری دەگوتەوە

سەرم بە موویەقدا کرد
بەدوای شتەکدا دەگەڕام
برسێتی پێ بکوژم
هەموو خواردنەکان لێ ترساندا
خەیان شاردبووەوە

کەلارێیەکم بەرەو ئاسمان هەڵدا
لەگەڵ تیشکی هەتاو بوو بە شەیان

لە دادگە سکاڵایان کرد
ئاسمان هی کامیانە
تا تۆاتنێی تەدا بکەن!!

چامەیەك دەیقیژاند
خوێنەرەکان لێی نەدەگەیشتن
ئەوەند هاواری کرد
تا گەرووی نووسا

هووبارەك بەلای باخەکدا تەدەپەی
درەختەکان سێلویان لە دەکرد
هووبار هاژەی دەهات و
کش و مات دەبیشت
درەختەکان تووڕەبوون
بەروبووم‌کانیان لەبارچوو!!

چوومە سەر کێناری دەریا
سروەیەك خەی پە ناساندم
هەواڵکی ناخۆشی پە بوو
بەستەڵکی باکوور دەتوتەو!!!

ئەو کتێبە نوێیەی بە دەستمەوە بوو
خەریك بووم دەمخوێندەوە
لە پە پرسیارەکی سەیری لە کردم
ـ بۆچی دەمخوێنیتەوە؟

▪ تا بزانم نووسەر چی نووسیوە؟
ـ بۆ دەیانەی نووسەر باوەڕ دەکەیت؟؟

دوو ژن پشیلەکە بزربوون
سەربان و دیوارەکان پرسیانە
گوێیان لە میاو میاوی نییە
کاتێك بوویدا تەپڵی!!

ئەو بەستەزمانیان لەبەر ئەو هەتاوە گەرمەدا
داناوە
دەستی ناوەتە بناگوێی
گوایە مەبایلی پێیەو
تەلەفۆن بە یار دەکات!!

ئەتەمبێلی لە دەخوێی
زەنگی مەبایلەکەی لێی دا
بە پەلە لای دایە لای دەستەاست و
ایگرت
بە گوومی ناو دەنگێگ گوتی:
کێی دوکان دەکەیتەوە؟
ـ نمرەکە هەیە!!

پێش چەند ساڵێك
لە بازگەیەکی دوژمن دەستگیریان کردم
بە لەکەینەوە لە بەندیخانەیەکی بگەنیان توندکردم
نە خواردنیان پێ دام
نە ئاویان بە هەنام
ئەوارە پاسەوانەکان بە بەرچاومەوە
برنج و شلەو گشتیان خوارد
پاش کاتژمێرێك هەمویان بووراندەوە
تەمەز ژەهراوی بوونە
بە هەلم زانی و خەم کەکردەوەو تەمتەقاند
بە هەناسەبەکە خەم گەیاندە لای شەشگەکان

سەرم بە سوپەرمارکتەکدا کرد
چاوم بە نرخەکاندا گێڕا
نرخی گۆشت و خواردەمەنی
هەموویان چاویان زەق کردەوە
زمانیان لە دەرهێنام
زەندەقم چوو
پاشوپاش گێڕامەوە
خەم لەو ناوە گوم کرد

قامکەکانم کێشەوارن
ناتوانم سواری ئەسپ ببم
دەست بە زینەوە بگرم و
جڵەو ڕاکێشم
بەچووە چەلەکەیەکیان پێ تیمار بکەم
منداڵێ وردکی گەمژ
بە تیروکەوان بریندارییان کردووە

لەناو دێهێکی چامەیەکمدا
کوتە نانێک و چەند قاژە تەماتەیەکم
دەزیینەوە
پاەم لە دایەوە
ئەو ڕۆژە نەچووم بازاڕ بکەم

دەموەت بە ئارەزووی خەم
سروود بڵێم
لە هەراو هوریا هەڵێم
دەست لە گەردنی پەلکەزێڕینە بکەم
مژدەی ماچ
بە ئاسەی هەتاو ببەم

بە ناو قامیشەکاندا دەڕۆم
هەر دەڕۆم
سەرم بە چەمدا دەتەقێتەوە
هاژەی ئاو سەرسامم دەکات
بەو هاژەیە
زستانم بیردەخاتەوە

بەرەو ئاقاری ئەودیوی چیا
دەکەزە لە پەم دەچەقە
پەیکوە لەگەڵ پەیکوە
لەسەر پاژنەم شەڕ دەکەن
کامیان لە کامیان ئێشی زەرتر بێت

ئەو زارە
چی لە بارە
هەژ دەبێتەوە تا ئەوارە
بەلەپیتکەی لەسەر درە سوارە

چاو دەقووچێنێت
لەو دەقرپێنێت
گوێ لادەدەرێت
قووتکی بە دەخواتەوە

ئەو ئاوە تینوو ناشکێنێت
ئەو ناوە
ناو نازێنێت
ئەو پیاوە
پێتکیش ناپسێنێت

خامۆ گەنجۆ پیر نابێت
لەناو هزرو بیردا
دەخەمێت
پیت پیت وشە دەوەنێت
چامەی لە بەرهەم دێنێت
بە ئاواز دەیڵێتەوە
تا چاو بیخوێنێتەوە

هەنگاوەکانم
ئاشنای ئەم ڕێگە بوونە
ئەم ڕێگە
ئاشنای هەنگاوەکانم بووە
بە تاریکیش بۆوەدا تێپەڕم
هەنگاوەکانم دەناسێتەوە
پێشوازییان لە دەکات

لەبەردەم ئاوێنەکەدا ڕاوەستابووم
چامەی (دەریا)م دەخوێندەوە
وێنەی ناو ئاوێنەکە من نەبووم
هەر چامەکەی دەخوێندەوە
بێزار بووم
چووم دەرەوە
ئیوارە گەڕامەوە
وێنەی ناو ئاوێنەکە هەر چامەکەی دەخوێندەوە

بتەك لە ماماندایە
بەیانیان قاوەتیم بە ئامادە دەکات
ئەواران شیوم بە لە دانێت
قەرەوێکەی لە تەنیشت قەرەوێکەمەوەیە
کاتێك ڕادەکشێم
شەو تا بەرەبەیان مەیلەکی بە دەستەوەیە

لە یوتوبەوە
گوێ لە وتارەکانی وتاربێژەکەی
مزگەوتەکەی گەڕەك دەگرێت

بەم بەیانییە
گوێم لە خوێندی ئاوی بەیەکەیە
بەچووە پشیلەیەك
لە کێڵان دەمیاوێنێت
قیژەی ئەمبولانیش لە شەقامەکە
بەرگوێ دەکەوێت
هیلیکۆپتەرەکیش بەسەر سەرماندا
تێدەپەڕێت
لە تەلەڤزیۆنەکەیشەوە
شارێك بە موشەکی دوورمەودا
بەردومان دەکرێت

هەموو خێکی شار
ژاونەتە شەقامەکان
دروشمی ئازادی بەرز دەکەنەوە
بە بەردو دار
بە وڕی بەرزی بەسرپەرار
بەرەو ڕووی داردەستەو
خەڵفرۆشان و ماتەسکل سوارو
مەزرەبەسەرکان دەبنەوە

ئاگری شەش هەڵگیرساوە
کپ نابێتەوە
ترسیش نەماوە
تەقین ڕووی کرد
ڕۆژگار ڕۆژگاری گەلەو
تاریکی گوزشت ناگرێتەوە
هەر کوێك بچیت
خەر هەناتووەو تیشکی هەتاوە

لە بەردەم ئاوێنەکە
دەنم دەتراشی
لە ئاوێنەکەوە ئاخوندێك زمانی لە دەردەنام
لچی هەڵدەقورتاند
مستەکەیەکم تە سڕواند
ئاوێنەکەم وردو خاش کرد
ئاوەم دایەوە
ئاخوندێك لە بەرپەمدا
لەناو خوێندا گەوزیوە

تاریکی دەوەتەوە
وەرزی بەهاریش دەتەوە
بەفرو سەهۆڵبەندانی دووریش
دەتوتەوە
هەر یارەو بە یار
شاددەبتەوە

گوەم لە دەنگی گریانە
گوەم لە هاژەی زریانە
گوەم لە زەبری ستەمی نامەردانە
کیژانی ئازادیخواز
بە قژ ادەپچن
بە بەندیخانە

ناتوانن ئەم شۆشە دامرکێنن
ناتوانن ئەم وڕیە بووخێنن
ناتوانن چەکاوخەر
لە دڕەوە بێنن
شۆشگەڵان
لەناو خوێندا بگەوزێنن

تا ئێستە دوژمن نەیزانیوە
پێت و گوریس
هەموو شتێك لە لاوازییەوە
دەپچڕێت
تەنیا ستەم نەبێت
چەند ئێستوور ببێت
پووچ دەبێتەوە
دەپسێت

کاتژمێر دێت و دەچێت
زەبر هێندە نووتێت و
گەردنی وردو خاش دەبێت
ستەم ئاوادەبێت
ئاژ دەبێتەوە
خەری سەرفرازی هێدێت

گوێم لێیە
دوژمن زەندەقی چووە
گوێم لێیە
دوژمن وڕێ بەرداوە
گوێم لێیە
دوژمن ئاژنێی شکاوە
سادەی وەبەرزان
بە گەیشتنە سەر لووتکە
تەنیا پیچەکی ماوە

تشرینی یەکەم 2022

قەیرانی حکومەتی هەرێم..
عوسمانی حاجی مارف

هەرێمی کوردستانی عێراق قەیرانێکی سیاسی درێژخایان و ئاستەقینە و لە هەمانکاتدا، گاڵتەجار بەخۆیەوە دەبینێت، بنبەستی سیاسی لە پەیوەندی نێوان بارزانی و تاڵەبانی، سەرەڕای هەندێک هەوڵی دانیشتن و دانوسان و نوێندگیری، هەوڵی شێخسی و لایەنی سیاسی تر بۆ پێکردنەوەی ئاو بەشایی، لە هەوێیان بۆ کێکردنەوەی دانیشتنەکانی پەرلەمان و پێکهێنانی حکومەتی هەرێم بەردەوام، بەڵام تائێستا ناجێگیری وناڕۆشن و بەهودەیە.
لە ئێستادا هیچ نیشانەیەکی ئەرێنی نابینرێت بۆ کۆتایهێنان بە ناکۆکیەکانی ناو دامەزراوەی سیاسی زۆنی زەرد و زۆنی سەوز، کە ژیانی سیاسی هەرێمیان لە دوای هەڵبژاردنەکانی ساڵی ٢٠١٤ ەوە تا ئەمڕۆ ئیفلیج کردووە.
نەبونی هاوسەنگی و بەهێزیستی و نەبونی کردەوەی جددی و هەوڵدان بۆ پێکردنەوەی بەشایەکان و کۆتایهێنان بەو بنبەستە، کاتێک پێناسەی هەرێمی کوردستان وەک بەشێکی گرنگی عێراق دەکرێت، ناسەقامگیریە سیاسیەکەی پێکهاتەیەکی جەوهەریە کە هاوکاتی ناسەقامگیری گشتی سیاسی و ئەمنی دەوڵەتی عێراق.
نزیکەی دوو ساڵە دوای هەڵبژاردنەکان، پەرلەمان کۆنبوتەوە و دەستەی سەرکایەتی هەرێم هەڵنابژێردراوە، هێشتا حکومەت پێکنەهاتوە و نازانرێت کەی پێکدێت، بۆیە داواکاری لە هەزێ سیاسیەکان و دامودەزگاکانی دەوڵەتی عێراق و هەرسێ سەرکایەتیەکە کراوە هەموو هەوڵێکیان بخەنگەڕ بۆ کۆتایهێنان بەم دۆخە گاڵتەجار و مەترسیدارە، چونکە بەردەوامی ڕێگری لە پێکهێنانی حکومەتی کوردستان کاریگەری نەرێنی لەسەر ژیانی هاووڵاتیان دروستکردووە، زەرەک لە خزمەتگوزاریەکانی پێکخستووە و قەیرانەکانی تونتر کردووە، بڕیاری قەیرانی سووتەمەنی و بەرزبوونەوەی نرخی بەرهەمە نەوتیەکان، لەگەڵ ئەوەی نرخی لیترێک بەنزین گەیشتووەتە نزیکەی دوو هەزار دینار، هەروەها کەمبونەوەی زیاتری ئاستی خزمەتگوزاری و تەندروستیە.
حکومەتی کاربەدەست و چاودێری ئێستای کوردستان، نەیتوانیوە ونایەوێت ئەرکەکانی خۆی بە شێوەیەکی گونجاو لە دابینکردنی خزمەتگوزاریەکان و دەزینەوەی چارەسەر بۆ قەیرانەکان جێبەجێ بکات، جگە لە قەیرانە بەردەوامەکان و دواکەوتنی موچەی فەرمانبەران،

بەردەوامی بەشایی یاسایی و دەستووری و پاراستنی حکومەتکی چاودێر بە دەسەلاتی تەواو، قەیرانەکان گەورەتر دەکات و بەرژەوەندی هاووڵاتیان زیاتر تێکدەدات.
نزیکەی دوو ساڵ بەسەر هەڵبژاردنی پەرلەمانی هەرێمی کوردستانی عێراقدا تێدەپەڕێت و لەگەڵ ئەوەشدا بارزانی و تاڵەبانی تا ئێستا ڕێگایان بە کۆکردنەوەی دانیشتنکان و کاراکردنی پەرلەمان و هەڵبژاردنی سەرکی پەرلەمان نەدەزیوەتەوە و ئاسان نەکردووە، ئەم پرسیارە هەنگاوێک ناوات پێشەوە لە پێکهێنانی حکومەتکی نوێی تەواو دەسەلاتدار بە جێگرتنەوەی حکومەتی ئێستای مەسرور بارزانی.!
لە مانگی ئایاری ٢٠٢٣ دا دادگای فیدراڵی کە بڕیارسە لە یەکلایکردنەوەی ناکۆکیە دەستووریەکان، دەڕۆکردنەوەی ماوەی خولی پەرلەمانی هەرێمیشی بە نادەستووری و حکومەتکی مەسرور بە ئیدارەی چاودێر ناساند، لەهەمانکاتدا ئەوە ڕەشنە کە واقیعی ئێستای هەرێم لەسەر بنەمای دوو ئیدارەیی دیفاکتۆیە، کێشەکە لەوەدایە ئێگەری ئەوە هەیە ئەم ببڕتە فەرمی و جێگیر بکرێت ئێگەر بارزانی و تاڵەبانی بەردەوام بن لە ناکۆکی لەسەر پێکهێنانی حکومەت، ئاشکرایە کە تائێستا هەریەکەیان حکومەت و ئامێری ئەمنی و سەربازی و دامەزراوەی دارایی تایبەت بخۆیان هەیە، ئەم دابەشبوونە بەشێوەیەکی فەرمی لەبری پێکهێنانی حکومەتکی یەکگرتو لە ساڵی ٢٠٠٦ کەتایی هات، قسەکردن لەسەر دوو ئیدارەی جیاواز بە هەرێم یەکسانە بە چەکردنەوەی زیاتر گەژاوی سیاسی و نائارامی، دەبێتە یەکێک لە مەترسیە جددیەکان بە سەر ئایندەی دەخی سیاسی کوردستانی عێراق. هەرلەم بارەیەوە بارزانی و تاڵەبانی زەرجار تەمەتکانیان ئاڕاستەی کردووە و هەریەکەیان بەرامبەرەکەی بە هەکاری ئیفلیجی سیاسی بەردەوام و قەیرانکان دەناسێنێت.
لەلایەک بەردەوامی بەتوانایان لە پێکهێنانی حکوومەت، لایەنکان لە بژاردەی ئێگەری ئەنجامدانی هەڵبژاردن نزیک دەکاتەوە،! لەلایەکی ترەوە تاڵەبانی هاوپەیمانی کابەری کاریکاتەر لەگەڵ شاسوار عەبدولواحد لەخۆدەگرێت، داوای پێگەی سەرکی حکومەتی هەرێم و دابەشکردنی پێستە حکومیەکانی یەکسان دەکەن!؟. کاریگەری ناکۆکی نێوان بارزانی و تاڵەبانی لەسەر دابەشکردنی دەسەڵات، بەردەوام لەناو هەرەمدا پەرەدەسێنێت.
بەردەوامی هەرەمی کوردستان بەم شێوەیەی ئێستای تادەت جێگەی گومانی زیاتر و پرسیارە، چ لە ناوخۆدا کە پەیوەندی بە چەنیەتی سروشتی سیستمی سیاسی و حوکمانیەوە هەیە، چ لە ڕووی دەرکیشەوە، هەر لایەکیان پاشکەی بەرژەوەندی ووڵاتانکی ترن، لە هەمانکاتدا پەیوەستە بە پێشهاتە هەرەمی و نوودوتیەکان لەدەخی شەو

ململانێی ئەستای ئەمریکاو ئەراندا، هەروەها لەوانەش نەرێنی تر، بەستنی چارنوسی کوردستانە بە حکومەتی ناوەندیەوە.
ئەوەی شایانی باسە چیتر ناکۆکی نێوان ئەو دوو بنەماڵەیە تێنیا ناکۆکی نیە لەسەر پۆستە وەزاری و ئەمنیەکان، بەکو گەڕاوە بۆ وبەوبونەوەیەکی ئاشکرا کە هەڕەشەی ئیفلیجکردنی زیاتری دامودەزگاکانی حوکمەانی و قۆکردنەوەی قەیرانی ئابووری و کۆمکردنەوەی سەربەخێیی هەرێم لە بەرامبەر بەغدا و تەحەدای ناوچەیەکانی دەوروبەری دەکات. تا ئێستا هەموو هەوڵەکانی نێوەندگیری و یەکلایکردنەوە لەنێوان بەرزانی و تاڵەبانی شکستیان هێناوە و لەو بارەیەوە ئاسەیەک دیارنیە، بەیە ئاگەری ئەوە هەیە هەرەم بچێتە قۆناغێکی ئاڵەزتر و مەترسیدارترەوە.
ئەو گرژیانەی لەم ساڵانەی دوایدا پەرەی سەندووە، دوای هەڵبژاردنی پەرلەمانی کوردستانی ٢٠٢٤ ی گەیشتنە لوتکە، ئێستا مەترسی هەیە لەسەر ئەم فەرمولە سیاسیە دروستکراوەی کە دەیان ساڵە حوکمەانی هەرێمەکەیان پەبەرەوبردووە.
بارزانی دەیەوێت تێواوی حکومەتی هەرێم کۆنتڕۆڵ بکات، سەرکردەکانیشی ئامادە نین هاوکاری تاڵەبانی بن یان ئاگەیان پەبدەن مافە سیاسی و حکومیەکانی خۆی بکاربهێنێت. لە ڕاستیدا بارزانی و پارتی متمانەیان بە تاڵەبانی و سەرکردەکانی یەکێتی نیە، لە هەمانکاتدا بە لەبەرچاوگرتنی ژمارەی کورسیەکانی یەکێتی لە پەرلەمانی ئێستادا، پارتیەکان دەڕەن یەکێتی مافی ئەوەی نیە دەسەڵات بە یەکسانی لەگەڵ پارتی دابەش بکات.! دابەشبونی کوتلەیی و ناکۆکی بنەماڵەیی لەناو یەکێتیدا وایکردووە سەرکردایەتی ئێستای، لە ڕوانگەی بارزانیەوە، هاوبەشێکی جێی متمانە نەبێت لە حوکمەانیدا.
جێگای سەرسورمان نیە کەقەیرانی متمانە لە نێوان ئەو دوو لایەنەدا کۆتایی نایەت، بارزانی بە نیگەرانیەوە سەیری هاوپەیمانیەکانی تاڵەبانی لە گەڵ بەغدا دەکات، بەتایبەتی پەیوەندیەکانی لەگەڵ هەندێک هێزی سیاسی شیعە و کەسایەتیە سیاسیە کاریگەرەکانی سونە. تاڵەبانی پەیوەندیەکانی لەگەڵ کوتلە چەکدارە شیعییەکان لە بەغدا دەقۆزێتەوە بە بەدەستهێنانی کاریگەری بەسەر بارزانیدا و دەستبەرکردنی پشکێکی گەورەتر لە پۆستە حکومیەکاندا لە بەغداد، بەتایبەتی سەرێک کەمار، دواتریش دەیانەوێت دەسەڵات لەناو هەرێمی کوردستاندا دابەش بکەن.!
لایەکی تریش بارزانی بە ڕاگرتنی بودجە و سپاندنی ئابووقەی ئابووری یەکێتی و تاڵەبانی سزا دەدات، هاوکات سەرچاوەکانی نەوت و گاز و دەروازە سنووریەکان قەرخ دەکات، ڕێتیدەکەنەوە زانیاری

بەشێوەیەکی شەفاف بە یەکێتی ئاشکرابکەن. واتە هەردوولایان یاری بە ژیان و چارەنوسی خەڵک دەکەن.
ململانێ و گەمەی نەوان بارزانی و تاڵەبانی نەک هەر پێکهێنانی حکومەتی پێکخستووە و کارەکانی پەرلەمانی ئیفلیج کردوە، بەڵکو باری نەرێنی ئابووری هەرێم درێژبەتەوە، کە چەند مانگێکە ڕووی تەحەددیاتی زیاترە، قەیرانی سیاسی ئێستا کە درێژترین و ئاڵۆزترین قەیرانە لە دوای یەکەم دامەزراندنی حکومەتی هەرێمەوە، هەردوو لایان نەیانتوانیوە و ناخوازن و نابەرپرسن کە ئەرکی دارایی خەیان بەرامبەر بە هاووڵاتیان جێبەجێ بکەن، مووچەی خانەنشینی دواکەوتە، مووچەی فەرمانبەرانی حکومەت هەمیشە ناڕێکەو دوادەکەوێت، هەروەها پارەدان بە پڕۆژەکانی هەرێم وەستاوە.!
لە ئەنجامی ئەم گەمە سیاسیە بەمانایەدا ئەوە خەڵکیە ئازار دەچێژن و دەبنە قوربانی، ئاستی کەیفی دامەزاوە، ڕێژەی بێکاری بەرزبووەتەوە، بە سەرمایەدارانیش گرنگ تەنها قازانج و کەڵکەی سەرمایەیە، تەنها شتێک کە بە سەرکردە باڵاکانی ئەو دوو حزبە گرنگە، گەیشتن بە بەرژەوەندیە کەسیەکانی خەیانە. کێشەی قەیرانی ئێستا تەنها لە بازنەی جەماوەری و ئابوریدا سنوردار نیە، لەم ململانێیەدا بە شێوەیەکی بەرچاو وەها دەردەکەوێت لەهەماهنگیدا هەڕەشەیە لە سەر سەربەخۆیی هەرێم.
لەگەڵ ئیفلیجبونی هەموو میکانیزمە ناوخۆیی و دەرکیەکانی گەڵانکاری و کاریگەری بە ماوەی دوو دەیە، هەرێم لە بازنەی پێکهێنانی حکومەتی دوو بنەماڵەدا گیری کردووە، هیچ چارەسەرێک یان دەرچونێک بۆقازانجی خەڵک لەچوارچێوەی ئەو دوو بنەماڵەیەدا نیە و نابێت، ڕزگارکردنی هاووڵاتیانی کوردستان لە قەیرانەکانی ڕۆژانەی خەیان، یان بە ڕزگارکردنی هەرێم لە ئەگەری دامانی لانەو گەڵانکاریە گەورەکانی ناوچەکەدا ئاسایەکی نیە، ڕێگای ئاسە بەخش، پێش هەموو شتێک کۆتایە بە دەسەڵاتی هەردوو بنەماڵە و لە بەرامبەریدا دامەزراندنی دەسەڵاتی خەڵکە.

عوسمانی حاجی مارف

ڕۆژئاوا لەخەباتی چەکداریيەوە ، بە خەباتێکی سیاسی و ئاشتەوایی.. ئەحمەد کامەران

ڕۆژئاوای کوردستان ئەو پارچە بەنازو بەکەسی کوردستانە ، کە ساڵانێکی دوورو درێژە لەنەو جەنگی مان و نەماندا ژیانیان گوزەر دەکرد. هەموو وڵاتانی زلهێزی جیهان بە ئاشکرا پشتیان تێکردبوو . بەتام ئیرادەی بەهێزی گەل و شۆڕشگێران ، بەوونی سەرکردەیەکی خەمخۆری ڕاستەقینەیی وەکو ژنەڕاڵ مەزڵوم توانیان بەرخە بدەن .

من ئەوکات تەمەنم تەنیا ١٢ ساڵ بوو بەبیرمە ڕۆژئاوای کوردستان دەستی بە خەباتی چەکداری کرد . هەموجارێک بەخەمم دەگوت ئاخە کەی ڕۆژێک دەبێت جەنگ لە ڕۆژئاوا تەواو دەبێت و کورد بە ئاسودەیی بحەسێتەوە ؟ پێشینان دەڵێن لە پاش هەرناخۆشییەک، خۆشییەک بەدوایە. دواجار خەونەکەم هاتەدی قۆناغی ژیانی جەنگ و ئاڵۆزی لە ڕۆژئاوا ماڵئاوایی دەکات. خۆشبەختانە قۆناغێکی نوێی ئاشتی و یەگرتویی بەدووی گەلی ڕۆژئاوا دەکرێتەوە. دەبێت ئەم قۆناغە قۆناغێکی هەمیشەیی و مسۆگەر کەراو بێت بە پاراستنی تەواوی مافەکانی گەلی کوردی ڕۆژئاوا. ببێتە چەترێکی ئاسودەیی بۆیان ، کەتیدا خوێنی شەهیدان بەفیڕۆ نەڕوات.

دستپێکی ئەم قۆناغە نوێیە لە پاش ئەوە دێت ، کاتێک ژنەڕاڵ مەزڵوم عەبدی لە ٢٥ ئاب لەکۆشکی کەماری سوریادا بە فەرمی هەڵوەشاندنەوەی هەسەدەی ڕاگەیاند . ئەو هەڵوێستە ساڵانێک وەکو قەدەغانێک بە پاراستنی ناسنامەی گەلی کورد و گەلانی دیکە لەدژی تیرۆرستانی داعش و گرووپەکانی دیکە خەباتی دەکرد .

هەڵوەشاندنەوەی ڕاستەوخۆی ئەم هێزە بەمانای کۆتایی خەباتی کورد نایەت، بەڵکو بووە دەستپێک بۆ قۆناغێکی نوێی خەباتی سیاسی لەتەواوی ڕۆژئاوا و سوریادا، چیتر خوێنی هیچ شەهیدێکی دیکە نەڕژێت . قۆناغی پاش خەباتی چەکداری ، پێویستە لەووی سیاسی و دیبلۆماسی دا پێگەی کورد لەسوریادا لەئاستێکی تەکەمدا بێت بە خزمەتی بەرژەوەندییەکانی گەلی کورد.

سەبارەت بەو ڕەخنانەی ئاراستەی بەیارەکانی مەزڵوم عەبدی و بەرپرسانی کوردی ڕۆژئاوادەکرێت، گوایە ئەم بەیارە بۆ ئاشتبوونەتا و

بە فیچونی خونی ١٢ هزار شهید لقەم دەرت، یاخود چاوی ئەو دکرا هاوشوی باشور ، لە ژئاوا هرمک بتە درووست بوون ، کچی دست لنو دستی دوژمن نرا. پویستە بە لژیک بیربکینەوە بە پرسی سیاست و گانکاری ناوچکە نک بە ق و کینەی بە بنەما.

لیادمان نچت لسرتای کانونی دووم ئم سا لهرشە فراوانکانی سر ژئاوای کوردستان ، ئمریکا بە استوخ پشتی خی لژئاوا بردا ، ئگر ئوکات یگرتویی کوردانی هرچوار پارچ نبوایە ئستا کوردانی ژئاوا لژر قتل و عامی گشتیدا بوون.کورد لە درژایی مژووی خباتی خیدا هیچ کاتک دستکی استقینەیی نبووە کپشتی خی پ ببستت ، جگە لە چیاکان.هرکاتک برژوندیکانی خیان لگ کورد کتایی هاتبت، هرزوو لنیوەی گا دستبرداری تواوتیمان دبنەوە، وکوبی پشتر ئمیان نناسیبت ، بتنیا لگپانکە بجمان دهن .

بە بشکی دیکەی خنکان گوایە نیان توانی بقەد پارتی و یکتی هرمک بە ژئاوا درووست بکن ، پویستە باش بزانین ئم هرمەی لە باشور هاتە درووست بوون بمان، ئگر برژوندیە سیاسی و بازرگانیکانی ئمریکا نبوایە لە عراق و چاودری استوخی هژمونکانی ئران بسر ناوچکەوە ، دنیام ئمش ئم هرمەمان بچاو نبینی . چونکە ئمریکا هرمی کوردستان وکو ناوندکی گرنکی سپی کردنەوەی ووداوکان هژمار دکات. ئگرنا هیچ کاتک ئامانجی تواوتی بە برژوندی دزی کورد نیە .

بە دابشکردنی مووچیک کچی چاومان لە بغدایە ، ئیتر کوا هرم و ئابوری سربخ ؟ ژانە بئاشکرا کار لسر گینی دیمگرافیای هرم دکرت ، کوا پاراستنی سروری هرم ؟
پیامم ئویە لم قناغدا ، پویستە زمانی ق و کینە بلاوە بنین ئیتر، هموومان پشتیوانی استوخی پسەی نوی ئاشتی بین لە ژئاوا. دنیام لداهاتوودا پسەی ئاشتی دسکوتی گوری مژوویی دبت بە هموو کوردک.

ڕوانگەی هزرڤانان بۆ ئەدەب.. ناونیشانی کۆکۆلی گەلاڵەی ئارام بۆ د. ئازاد حەمە

